

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЧОРТКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПІДПРИЄМНИЦТВА І БІЗНЕСУ

Кафедра обліку і аудиту

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

Освітньо-кваліфікаційний рівень „магістр”

на тему

МЕТОДИКА, ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ Й АУДИТУ ФОРМУВАННЯ
ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

Виконала студентка групи ОПвм – 51

Спеціальність: 8.03050901 – Облік і аудит

Магістерська програма – Облік і аудит у
промисловості”

ПОЧИНОК Марія Володимирівна

Керівник:

к.е.н., доцент Довбуш А.В.

Рецензент:

(прізвище та ініціали)

ЧОРТКІВ – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ	8
1.1 Економічний зміст фінансового результату діяльності підприємства....	8
1.2. Теоретичні засади визначення і розрахунку фінансового результату...	16
1.3. Фінансові результати як об’єкт бухгалтерського обліку та аудиту.....	20
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ	28
2.1 Облік формування фінансових результатів операційної діяльності.....	28
2.2 Організація обліку формування фінансових результатів іншої діяльності.....	37
2.3 Особливості обліку розподілу прибутку підприємства.....	47
2.4. Шляхи удосконалення обліку формування фінансових результатів на основі використання комп’ютерної техніки.....	56
Висновки до розділу 2.....	66
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ТА АУДИТ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ	68
3.1. Теоретичні аспекти аналізу та аудиту фінансових результатів.....	68
3.2. Методика аналізу фінансових результатів діяльності підприємства.....	78
3.3. Організація аудиту фінансових результатів підприємства.....	87
Висновки до розділу 3.....	93
ВИСНОВКИ	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97
ДОДАТКИ	106

ВСТУП

Актуальність вибраної теми. Інтеграція вітчизняної економіки у світовий економічний простір на засадах партнерства потребує проведення поглиблених досліджень теоретико-методологічного і практичного характеру, направлених на забезпечення кардинального підвищення ефективності господарювання. В умовах ринкової економіки основний показник ефективності господарювання, основа економічного розвитку підприємства – прибуток, що є головним фактором, який визначає гостроту та необхідність вирішення проблем удосконалення обліку і аудиту фінансових результатів з метою формування надійного фундаменту для підвищення економічної результативності підприємств.

Тому, однією з актуальних задач, яка постає перед науковцями, є розробка і впровадження методів ефективного управління формуванням прибутку в процесі господарської діяльності. Це передбачає удосконалення існуючих методів його обліку і аудиту, з врахуванням вимог національних, міжнародних стандартів та сучасних досягнень інформаційних технологій. Розв'язання цих завдань потребує ретельного дослідження існуючого на сьогоднішній день досвіду, що необхідно для встановлення об'єктивності у визначенні напрямків удосконалення методики обліку і аналізу фінансових результатів.

Дослідження проблем обліку і аудиту фінансових результатів представлені в працях таких відомих вітчизняних вчених-економістів, як: Білуха М.Т., Бутинець Ф.Ф., Голов С.Ф., Нападовська Л.В., Соколов Я.В., Сопко В.В., Мних Є.В., Пушкар М.С., Чумаченко М.Г., Пантелєєв В.П. та інші.

Аналіз результатів досліджень вітчизняних вчених-економістів свідчить, що теоретичні та практичні розробки щодо обліку та аудиту фінансових результатів мають сучасний характер та відображають ґрунтовне розуміння проблем, пов'язаних з трансформацією вітчизняної системи обліку. Поряд з цим, важливі аспекти теорії і практики обліку та аудиту фінансових результатів,

потребують проведення подальших досліджень та розробок в напрямку їх удосконалення.

Важливість дослідження та вирішення цих питань зумовили вибір теми дослідження та доводять її актуальність.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломного дослідження є обґрунтування теоретичних та методичних основ формування фінансових результатів, розробка основних напрямків удосконалення обліку та аудиту фінансових результатів відповідно до вимог національних стандартів, розробка рекомендацій щодо автоматизації їх процесів обліку та аудиту для забезпечення ефективного управління формуванням фінансових результатів в сучасних умовах господарювання.

Відповідно до поставленої мети у роботі визначені завдання, спрямовані на її досягнення:

- дослідити зміст фінансового результату діяльності підприємства, як економічної категорії, її еволюцію та значення на сучасному етапі розвитку ринкових відносин;

- дослідити „фінансові результати” як об’єкт обліку та аудиту, визначити структурні переваги їх формування в сучасній обліковій практиці;

- обґрунтувати необхідність удосконалення класифікації витрат, доходів і фінансових результатів у взаємозв’язку з видами діяльності з метою формування єдиної інформаційної бази для їх обліку та аналізу;

- провести дослідження різних підходів до аналізу і аудиту фінансових результатів з позиції їх відповідності сучасним інформаційним потребам та розробити пропозиції по їх удосконаленню;

- розробити та обґрунтувати алгоритм агрегації фінансової звітності з врахуванням потреб зовнішніх і внутрішніх користувачів інформації.;

Об’єкт та предмет дослідження. Об’єктом дослідження є фінансово-господарська діяльність підприємства ДП „Чортківське лісове господарство”.

Предметом дослідження є обліково-аналітичні процеси формування фінансових результатів та використання прибутку.

Вибрані методи дослідження ґрунтуються на діалектичному підході до вивчення сучасного стану системи обліку та аудиту фінансових результатів. У процесі дослідження використовувались наступні методи: аналізу і синтезу, індукції та дедукції; групування. При розробці моделі аналізу результативності роботи підприємства застосовувались методи порівняння, узагальнення, графічний метод.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти України, нормативні документи, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій, а також облікові дані підприємства.

Наукова новизна отриманих результатів проведеного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та методичних рекомендацій щодо удосконалення обліку і аналізу фінансових результатів підприємницької діяльності.

Основні результати проведеного дослідження, які становлять наукову новизну, полягають в наступному:

- обґрунтовано методики агрегації фінансової звітності, яка дає змогу підвищити аналітичні можливості звітності для прийняття управлінських рішень, а також задовольнити інформаційні потреби зовнішніх користувачів;

- пропозиціях щодо комплексного аналізу та аудиту результативності роботи підприємств (на базі фінансового і управлінського обліку та агрегованої звітності);

- внесені пропозиції щодо удосконалення одержали подальший розвиток системний підхід щодо обліку, аналізу та аудиту доходів, витрат і фінансових результатів в розрізі видів діяльності як єдиного комплексу системи управління. Такий підхід дає змогу більш раціонально використовувати аналітичні процедури з метою визначення ефективності окремих напрямків діяльності відповідно їх результатам;

- визначено рекомендації щодо використання методики обліку „чистого доходу (виручки) від реалізації” за виключенням непрямих податків, що

дозволить скоротити трудомісткість визначення прибутку (збитку) від операційної діяльності, а також підвищити наочність інформації;

– удосконалено рекомендації по оптимізації форми і змісту „Звіту про фінансові результати”, які спрямовані на забезпечення чіткого розподілу результатів між видами діяльності підприємства.

Практична значущість отриманих результатів полягає в обґрунтуванні запровадження рекомендації по оптимізації форми і змісту „Звіту про фінансові результати”.

Структура і обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі дипломної роботи розкрито питання теоретичної засад побудови обліку і аудиту фінансових результатів.

Дослідженню методики та організації обліку формування фінансових результатів та шляхів його удосконалення присвячено другий розділ роботи.

Третій розділ розкриває особливості аналізу і аудиту формування фінансових ресурсів.

Повний обсяг дипломної роботи 126 сторінок, у якій розміщено 10 таблиць, 7 ілюстрацій, 7 додатків та перелік використаних джерел зі 92 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

1.1. Економічний зміст фінансового результату діяльності підприємства

Одним із найважливіших об'єктів бухгалтерського спостереження, що відображують виробничо-господарську та фінансову діяльність, є фінансовий результат, який виражається прибутком чи збитком. Прибуток безпосередньо пов'язаний із категорією „витрати виробництва”. Характеризуючи перевищення надходжень над витратами ресурсів, прибуток виражає мету підприємницької діяльності та є головним показником результативності й економічної ефективності, а також джерелом усіх фінансових ресурсів.

Найчастіше об'єктами досліджень і дискусій серед провідних науковців світу є питання сутності прибутку, природи його виникнення, а також функцій, які він виконує. Для більш глибокого розуміння сутності прибутку, дослідимо історичні аспекти його виникнення.

Економічні вчення про прибуток як економічну категорію, почали зароджуватися з кінця XVI століття, що було спричинено розвитком продуктивних сил, поглибленням поділу праці, розширенням її кооперації та виникненням товарно-грошових відносин. У цей період, прибуток розглядали як загальну форму доходу на капітал, при цьому між поняттям „прибуток” і „процент” не проводили розмежування. Так, сутність учень М. Томаса, А. Серра та Ж.-Б. Кольбера полягало у вивченні прибутку як наслідку факторів виробництва, використання яких дає прибуток [57, с.23]. При цьому прибуток як наслідок цих факторів має відокремлене, не взаємопов'язане, самостійне походження.

Натомість теоретичні дослідження, що відкидають самостійність походження прибутку, зародилися в XVII столітті в Англії. Так, Р. Кантильон

вперше розглянув сутність підприємництва як господарської діяльності, спрямованої на одержання доходу, визначив основні відмінності прибутку від підприємницького доходу. Разом із тим Д. Юм у своїх економічних ученнях звертав особливу увагу на тенденцію норми прибутку до вирівнювання й утворення „середньої норми прибутку”, яка виникає внаслідок переміщення капіталів [31, с.69].

У кінці XVIII століття виникає нове економічне вчення – фізіократів, одним із перших представників якого був француз Ф. Кене. На відміну від своїх попередників він узагалі не визнавав існування прибутку. Доходи промислових підприємців та ремісників розглядалися ним як заробітна плата, яку їм виплачують фермери за виконану роботу і послуги [79, с.29].

Українськими вченими XVII – XVIII століть, які розглядали сутність та джерела утворення прибутку, були Ф. Прокопович і Я. Козельський, які одні з перших в Україні дослідили економічні категорії простого і розширеного відтворення. Під першою категорією, на їхній погляд, слід розуміти виробництво без прибутку, а під другим – розширення виробництва за рахунок посилення гноблення кріпосних селян. Я. Козельський набагато раніше за А. Сміта відкинув твердження фізіократів про сільськогосподарську працю у землеробстві як єдине джерело утворення „чистого продукту”. „Праця стає джерелом багатства (утворення прибутку) у будь-якій сфері виробництва” [31, с.190], стверджував український філософ.

У XVIII столітті в Англії зароджується класична політична економія, представники якої приділяли багато уваги дослідженню теорії прибутку. Одним із провідних економістів та філософів тієї доби був А. Сміт.

Теорія прибутку А. Сміта, як і його теорія вартості, містили певні суперечності й неточності. Вони полягали в тому, що прибуток, який обґрунтовувався теорією трудової вартості, А. Сміт визнавав частиною вартості, яка залишалася після вирахування заробітної плати. Одночасно з цим твердженням він визнавав прибуток частиною доходу підприємця, яка залишається після сплати ним ренти і процента. Отже, виходячи із

багатофакторного розуміння вартості, А. Сміт вважав прибуток і результатом використання продуктивного капіталу, і винагородою капіталістів за ризик і працю по авансуванню капіталу, тобто породженням капіталу, а не праці.

Англійський дослідник Т. Мальтус не сприймав положення А. Сміта про те, що вартість пов'язана лише з працею, при цьому категорично заперечуючи існування трудової теорії вартості. Натомість він розвивав інше положення вчення свого вчителя – про те, що вартість утворюється всіма факторами виробництва. На його думку: „...величина вартості товару визначається витратами його виробництва [31, с.51]”. До витрат він насамперед відносив матеріальні витрати і витрати живої праці. Ці ідеї були покладені в основу його теорії витрат виробництва, яку згодом позитивно сприйняли більшість західних економістів.

Іншим представником класичної політичної економії є Ж. Сисмонді, який висунув теорію „третього класу”. Він розглядав прибуток як відрахування від продукту праці робітників, тому вважав це грабунком останніх, який здійснюють капіталісти. Основним об'єктом його критики були вчення Сея. Він відкидав „теорію трьох факторів” останнього. „... Не із землі виникає рента і не із капіталу – прибуток, все багатство створюється працею” [31, с.73], підкреслював учений.

На відміну від економічних учень Ж. Сисмонді інший французький учений П.Ж. Прудон давав своє тлумачення сутності „прибутку”. „При розподілі доходів між капіталістами і робітниками ..., – стверджував він, – ... виникла помилка у рахунку. Капіталіст виплачує кожному окремому робітникові вартість його індивідуальної праці, але залишає у себе вартість, створену завдяки колективній силі праці (кооперації), – остання більша від тієї, яку створили б усі кооперативні робітники поодиночки” [31, с.82]. П.Ж. Прудон вважав, що колективна праця створює надлишок над сумою усіх заробітних плат, який і створює прибуток.

Послідовник А. Сміта в справі формування концепції класичної школи був англійський економіст Д. Рікардо. Він розглядав прибуток у тісному

взаємозв'язку із заробітною платою. Виходячи з цього ним було зроблено досить сумнівний висновок: „... зростання або зменшення заробітної плати не впливає на ціни товарів, а визначає лише величину прибутку” [57, с.124]. Він розглядав прибуток, з одного боку, як частину вартості, яка залишається після відрахування заробітної плати, а з іншого – як дохід підприємця на вкладений у виробництво капітал. При цьому в другому випадку його більше цікавила не сутність прибутку як економічної категорії, а тенденція його норми до зниження.

Англійський учений Н. Сеніор розглядав прибуток через призму своєї „теорії утримання”. Він вважав, що праця є результатом „жертви” робітника, який заради неї „жертвує” своїм спокоєм, дозвіллям і здоров'ям. Натомість капітал – це „жертва” капіталіста, який утримується від свого особистого споживання, вкладаючи кошти у виробництво. Винагородою від „жертви” робітника і „утримання” капіталіста стають заробітна плата і прибуток.

Французький економіст Ф. Бастіа зазначав, що інтереси капіталу та праці збігаються, тому частка капіталу (прибуток) і частка праці (заробітна плата) у вартості зростають одночасно, причому заробітна плата зростає швидше, ніж прибуток. Він назвав це явище „... великим, дивовижним, необхідним і невблаганним законом капіталу” [3, с.89]. У своїх висновках він спирався на тенденцію норми прибутку до зниження, але вважав це питання не проблемою розподілу продукту між капіталістами і робітниками, а проблемою співвідношення між вартістю капіталу й величиною доходу.

Американський економіст-теоретик Г. Кері висунув власну теорію гармонії класових інтересів, яку покладено в основу його концепції вартості. В ній зазначено: „... вартість продукту визначається кількістю праці, необхідної не для виробництва, а для його відтворення” [31, с.93]. На цій основі Г. Кері дійшов висновку, що із прискоренням технічного прогресу капіталістичного виробництва частка доходів робітників (заробітна плата) зростає і абсолютно, і відносно, а частка капіталістів (прибуток) – абсолютно зростає, а відносно – зменшується. Звідси виникає гармонія їх інтересів у виробництві, оскільки із

розвитком капіталізму становище робітників поліпшується швидше, ніж зростають доходи капіталістів.

Послідовниками та прихильниками класичної політичної економії в Україні були Т. Степанов, І. Вернадський, М. Бунге, А. Антонович. Так, Т. Степанов був прихильником багатфакторності у створенні багатства та прибутку, підкреслюючи роль праці, капіталу та землі. При цьому він наголошував на особливому значенні саме фактора праці, який приводить в рух всі інші фактори виробництва та дає підґрунтя для виникнення прибутку. Єдиним фактором вартості, джерелом багатства, доходів і прибутку І. Вернадський також визнавав саме працю. Зокрема, він підкреслював: „...через працю визначаються відношення людини до речового багатства і людини до людини” [31, с.102]. М. Бунге зазначав: „... якщо вартість створюється працею, капіталом і землею, то вона розподіляється між найманими робітниками, підприємцями і землевласниками у формах заробітної плати, прибутку і ренти” [31, с.109]. Водночас він заперечував висновок Д. Рікардо, ніби прибуток є відрахуванням від заробітної плати. На його думку, частка доходів визначається винятково участю факторів, власниками яких є робітники, підприємці та землевласники, у виробництві, в їх суперництві.

Видатний німецький учений XIX століття К. Маркс зазначав, що природним є зумовлений конкуренцією механізм „переливання” капіталу із одного заняття (галузі) до іншого. Її результатом стає утворення середнього прибутку. Водночас через цей механізм розкривається тенденція норми прибутку до зниження. Відмінності між поглядами К. Маркса та Д. Рікардо у цьому питанні полягають насамперед у тому, що німецький дослідник розглядав розподіл між секторами економіки загальної маси додаткової вартості, а англійський – прибутку. Однак більш суттєві відмінності існують передусім у тлумаченні суті закону тенденції норми прибутку до зниження.

К. Маркс вважав, що норма прибутку має спадну тенденцію через трансформацію органічної будови капіталу і зменшення у його структурі частки змінного капіталу, який є єдиним джерелом додаткової вартості, що

викликано „...абсолютним, загальним законом капіталістичного нагромадження” [79, с.203]. Отже, відносно зменшення змінного капіталу призводить до скорочення виробництва, додаткової вартості, а відтак – тенденції норми прибутку до зниження.

З цього приводу К. Маркс зазначав: „Оскільки додаткова вартість створюється винятково у сфері виробництва, торговий прибуток на капітал, зайнятий у сфері обміну, є частиною прибутку на промисловий капітал, яким останній „ділиться” із торговим за послуги з реалізації товарної продукції. Участь торгового капіталу в розподілі додаткової вартості не зменшує загальної норми прибутку” [3, с.49]. Тому, теорія перетворення вартості додаткового продукту в прибуток, запропонована німецьким ученим, може бути прийнятна для будь-якої економічної формації.

Принципово відмінні економічні ідеї щодо природи прибутку простежуються у вченнях маржиналістів, які ототожнюють прибуток з корисністю, рушійною силою якої виступає приватна власність на капітал. Найвідомішими вченими, які дотримувалися маржинальних економічних концепцій щодо походження прибутку, були Ф. Візер, Е. Бьом-Баверк, Д. Кларк [57, с.169; 79, с.71].

Е. Бьом-Баверк досліджував природу прибутку через розроблену ним теорію очікування, яку ще називають психологічною теорією процента. Ця теорія ґрунтується на твердженні, що для раціонального суб’єкта певне благо має більшу граничну корисність сьогодні, ніж у майбутньому [31, с.75]. Проте раціональний суб’єкт – оптиміст за натурою – розраховує, що запас певного блага в перспективі зросте, тому прогнозує зменшення своєї оцінки його граничної корисності.

Е. Бьом-Баверк зазначав: „...коли раціональний суб’єкт надає свій грошовий капітал у позику, він передбачає зменшення своїх оцінок його граничної корисності, тому одержання від боржника після закінчення терміну кредиту тієї самої грошової суми призвело б до зниження його добробуту. Тому кредитор вимагає повернення більшої суми грошей, намагаючись тим самим як

мінімум компенсувати можливе погіршення свого становища” [57, с.90]. Такий спосіб, надлишок повернутих грошей і утворює прибуток на грошовий капітал (процент).

Учений стверджував, що „... процент на капітал є категорією загальноекономічною та існує в будь-якому суспільстві, де здійснюється обмін товарів поточного й наступного споживання. Залежно від розміру капіталу і часу „очікування” складається більший чи менший процент на капітал”.

За теорією Дж. Кларка, виробництво і розподіл – це сфери діяльності раціональних господарських суб’єктів, тобто їх розглянуто з позиції маржиналізму. До них відносять робітника (носія праці), власника грошового капіталу і підприємця (носія підприємницької діяльності). Підприємцями він вважав лише тих осіб, хто займається організацією праці й управлінням виробничими ресурсами, не маючи власного капіталу. Вважалось, що робітник вкладає у виробництво свою працю, розраховуючи на заробітну плату, власник капіталу віддає його в кредит, сподіваючись на одержання процента (прибутку), а роль підприємця вважали більш складною.

Дж. Кларк розглядав теорію прибутку через призму свого вчення про статику й динаміку економічної системи. Він зазначав „За умов статичної рівноваги підприємець є організатором виробництва і винагороджується нормальним прибутком (платою за підприємницьку діяльність). Однак коли йдеться про динаміку, то підприємець постає у новій іпостасі – він стає новатором, що рухає технічний прогрес, прагне до зменшення витрат виробництва і обігу нижче середніх, одержуючи за це додатковий прибуток – підприємницький дохід” [79, с.143]. Отже, на думку Дж. Кларка, в ситуації економічної статичності – ціна (вартість) продукту складається лише із суми заробітної плати, процента і нормального прибутку, а в разі динаміки вона додатково включає ще й підприємницький дохід.

Провідними фахівцями у розвитку ідей маржиналізму в Україні були професори світового значення О. Білімович і М. Туган-Барановський.

О. Білімович вважав, що ціна споживчих благ регулюється цінами

споживчих факторів, або продуктивних благ, кожне з яких має свою продуктивність і створює відповідні вартість та дохід. Дохід на кожен із факторів виробництва визначає ціну останнього. З позиції „австрійської” школи український економіст розглядав прибуток, який він визначав як різницю між оцінками благ теперішніх – заробітна плата, споживчі та продуктивні блага, і благ майбутніх – праця і капітал, тобто як результат очікувань капіталу. Рівень заробітної плати і прибутку він поставив у залежність від граничної продуктивності праці та капіталу.

М. Туган-Барановський на основі своєї соціальної теорії розподілу досліджував також частку прибутку в національному доході. На його думку, прибуток треба вважати доходом від власності на засоби виробництва. При цьому якщо заробітна плата є доходом трудовим, то прибуток – нетрудовим, експлуататорським. Водночас в зростанні сукупного продукту і підвищенні продуктивності праці зацікавлені всі класи, адже це збільшує обсяг доходу кожного з них [31, с.147].

На відміну від своїх попередників відомий учений доби інституціоналізму Й. Шумпетер розглядав теорію прибутку з погляду впровадження підприємницької діяльності. В зв'язку з цим він розмежовує поняття: „статика” (процес пристосування економічної системи до змін, звичайний господарський кругообіг) і „динаміка” (процес розвитку, що порушує та оновлює всю економічну структуру). Суть динамічних змін полягає у виникненні „нових виробничих комбінацій”, тобто у виникненні нових продуктів, нових технологій, освоєнні нових ринків збуту і джерел сировини, зміні ринкової кон'юнктури. Й. Шумпетер стверджував, що: „Нові виробничі комбінації” здійснюють підприємці, які є рушійною силою розвитку підприємницької діяльності” [31, с.159].

Й. Шумпетер розробив теорію економічного розвитку, відповідно до якої походження прибутку є наслідком специфічної природи підприємницької діяльності. За своєю теорією економічного розвитку він визначив і специфічну концепцію капіталу. Вчений визнавав тільки грошову його форму, а засоби

праці вважає не капіталом, а майном. Під категорією „капітал” він розумів категорію розвитку, тому „платіжні засоби стають капіталом лише в руках підприємця-новатора” [31, с.172]. Без розвитку не існує і підприємницького прибутку, а без останнього не відбувається динамічний розвиток. Й. Шумпетер писав: „Підприємницький прибуток за умов монополії може стати постійним, але все-таки його визначальна риса – тимчасовість, мінливість. Він зникає, як тільки новаторська форма виробництва змінюється традиційно” [89, с.72].

Отже, підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що об’єктивна основа існування прибутку пов’язана з необхідністю первинного розподілу додаткового продукту. При цьому прибуток можна вважати об’єктивною економічною категорією. На його формування впливають об’єктивні процеси, які відбуваються у суспільстві, в сферах виробництва і розподілу. Однак слід враховуватиме, що самі по собі земля, праця і капітал не можуть створити прибуток без належно налагодженої господарської діяльності.

Значення прибутку полягає в тому, що він є основним джерелом фінансування розвитку підприємництва, вдосконалення його матеріально-технічної бази, забезпечення всіх форм інвестування. Вся діяльність підприємства спрямована на забезпечення зростання прибутку, який є підсумковим показником, результатом фінансово-господарської діяльності підприємства.

Отже, дослідження економічного змісту формування фінансових результатів підприємства дає змогу визначити, що проблема їх походження була і залишається на сьогодні неповністю вирішеною. Це є наслідком того, що розуміння сутності прибутку насамперед залежить від мети, яку ставить перед собою зацікавлена особа.

1.2. Теоретичні засади визначення і розрахунку фінансового результату

Що стосується порядку визначення фінансового результату в Україні, то з прийняттям національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку фактично виділяється дві кардинально різні методики. Першу використовують для визначення бази оподаткування податком на прибуток, а другу – для складання фінансової звітності підприємства.

Тобто, існують два паралельних підходи до формування інформації про прибуток підприємств – бухгалтерський і податковий. Відповідно до бухгалтерського – прибуток формується як сумарний фінансовий результат доходів від звичайних видів діяльності та доходів від інших надходжень за мінусом витрат за цими операціями. Згідно з другим підходом складовими прибутку є тільки ті доходи і витрати, які беруть участь у розрахунку податку на прибуток. Їх перелік жорстко регламентується податковим законодавством.

Так, відповідно до нещодавно прийнятого Податкового кодексу прибуток визначають шляхом зменшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат і суму амортизаційних відрахувань. Якщо розглядати прибуток суто з бухгалтерського погляду, то згідно з П(С)БО 3 прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати [70].

На основі проведених досліджень нормативно-правової бази, яка регламентує здійснення обліку в Україні, було встановлено, що прибуток, який визначається при складанні фінансової звітності, поділяють на певні види (складові), кожен з яких має свою відокремлену методику визначення (рис. 1.1).

За П(С)БО 3 „Звіт про фінансові результати” валовим прибутком є різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) [70]. Валовий прибуток є показником результату основної діяльності підприємства, яка пов'язана з такими основними процесами, як виробництво та реалізація.

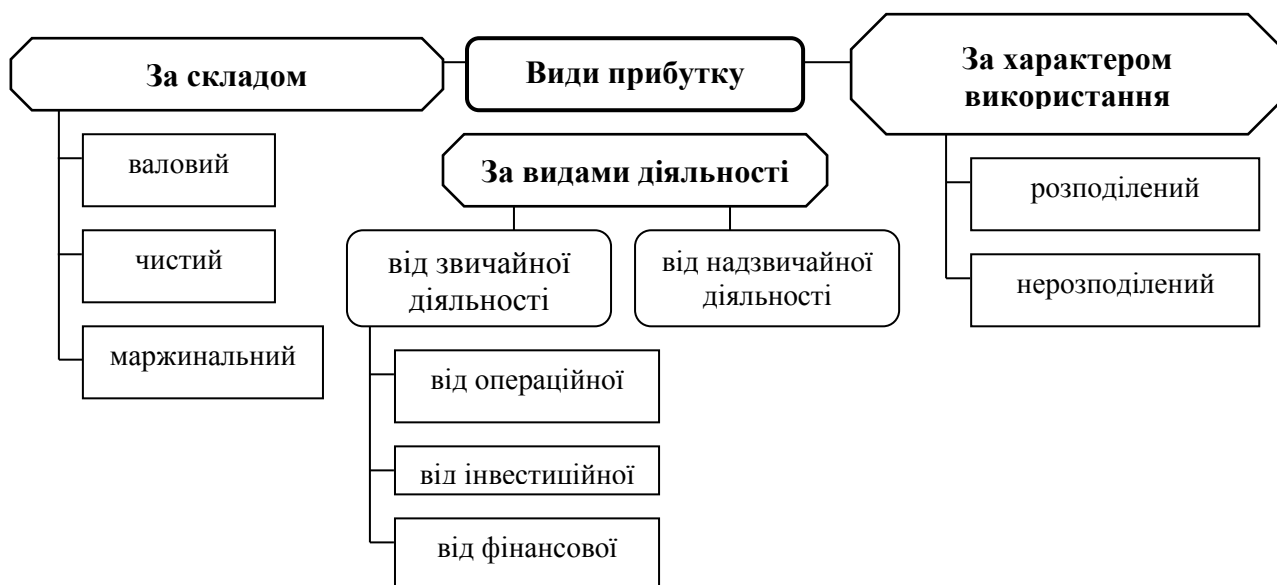

Рис. 1.1. Класифікація видів прибутку для цілей фінансового та управлінського обліку

Чистим вважається прибуток, що залишається у підприємства після сплати податків, відрахувань, обов'язкових платежів і надходить у повне його розпорядження. Його розраховують як алгебраїчну суму прибутку від звичайної діяльності та надзвичайного прибутку (збитку) і податків з надзвичайного прибутку [70].

Маржинальний прибуток – це граничний додатковий прибуток, який виникає внаслідок реалізації додаткової одиниці продукції [18, с.248]. Він характеризує величину виручки від реалізації продукції за мінусом змінних витрат. Такий прибуток за величиною може збігатися з валовим прибутком за умови, що калькуляція здійснюватись лише за змінними витратами.

За видами діяльності прибуток поділяють на прибуток, який отриманий від звичайної (операційної, фінансової, інвестиційної) та надзвичайної діяльності.

Під операційним розуміють прибуток, який було отримано в процесі реалізації. Його визначають як різницю доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зменшену на суму нарахованого (сплаченого) податку на додану вартість, акцизного збору, а також на суму витрат, включених до собівартості

продукції (товарів, робіт, послуг), адміністративних, збутових та інших операційних витрат [70].

Прибуток, отриманий від діяльності, яка не пов'язана з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), є прибутком від інвестиційної діяльності. Його розраховують як різницю між доходами від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів та відповідними витратами, понесеними на отримання цих доходів [25; 70; 71].

Прибуток, отриманий від фінансової діяльності суб'єкта господарювання – це прибуток, який виник внаслідок подій, що призвели до зміни розміру і складу власного та позикового капіталу [70]. Він розраховується як різниця між доходами від участі в капіталі, іншими фінансовими доходами та сумами понесених витрат від участі в капіталі, фінансових витрат [70].

Прибуток від надзвичайної діяльності обчислюють як різницю між отриманими надзвичайними доходами та сумами понесених надзвичайних витрат і податків з надзвичайного прибутку [70].

За характером використання прибуток може виступати в двох формах: у вигляді розподіленого та нерозподіленого. Розподілений прибуток являє собою суму чистого прибутку, яка розподілена у звітному періоді за напрямками, передбаченими установчими документами суб'єкта господарювання (поповнення статутного та резервного капіталу, виплата власникам). Розподіл прибутку дає змогу розширювати діяльність за рахунок власних, відносно дешевих джерел фінансування. При цьому значно знижуються витрати на залучення додаткових позикових коштів, що зберігає систему контролю за діяльністю підприємства. Нерозподілений прибуток – це сума чистого прибутку, яка не була розподілена у звітному періоді. Він є складовою частиною власного капіталу підприємства.

Отже, кожний із зазначених видів прибутку є цікавим для певного кола користувачів фінансової звітності. Особливо це важливо в ринкових умовах господарювання, адже позитивні фінансово-господарські результати сприяють обґрунтованому вибору можливих об'єктів інвестування.

Управлінський персонал використовує показники маржинального прибутку, прибутку за видами діяльності, а також за періодами виникнення, які дають можливість оцінити діяльність і визначити ступінь ефективності прийнятих рішень.

Засновників та акціонерів, насамперед, цікавить чистий прибуток, його структура та динаміка. Саме чистий прибуток дає змогу визначити тенденції розвитку підприємства, можливості отримання дивідендів, мінімізації власного фінансового ризику. Для зовнішніх користувачів, наприклад податківців, важливі елементи прибутку, що підлягають оподаткуванню, які використовують для перевірки правильності розрахунків і сплати податків.

Отже, на різних історичних етапах розвитку як в Україні, та і в світі відношення до категорії „прибуток” не завжди було однозначним. Проте, у зв'язку з реформуванням економічного механізму в напрямі створення економіки ринкового типу змінилося відношення до показників прибутку зокрема зростає його роль у господарському механізмі. Ринкові відносини сприяють розвитку господарської діяльності та підвищенню її ефективності.

Отриманий підприємством прибуток може бути використаний для задоволення різних потреб. Він бере участь у формуванні фінансових ресурсів держави, фінансуванні бюджетних видатків за рахунок вилучення у підприємств частини прибутку до державного бюджету. Використання показника прибутку як оціночного дає змогу встановити пряму залежність між розміром отриманого ефекту і стимулюванням. Роль, яку виконує прибуток сьогодні, є багатогранною і характеризується різноманітністю видів, в яких він виступає (рис.1.2).

У сучасних умовах, коли прибуток перетворюється на головне джерело поповнення державного бюджету, розширення виробництва, винагороди власників, достовірність визначення фінансового результату стає важливим завданням бухгалтерського обліку.

У зв'язку з цим, категорії „фінансові результати” приділялось і приділяється багато уваги. Незалежно від відмінностей у поясненні джерел

виникнення прибутку усі розглянуті теорії мають за мету максимізацію прибутку, який виступає рушійною силою в умовах ринкової економіки.

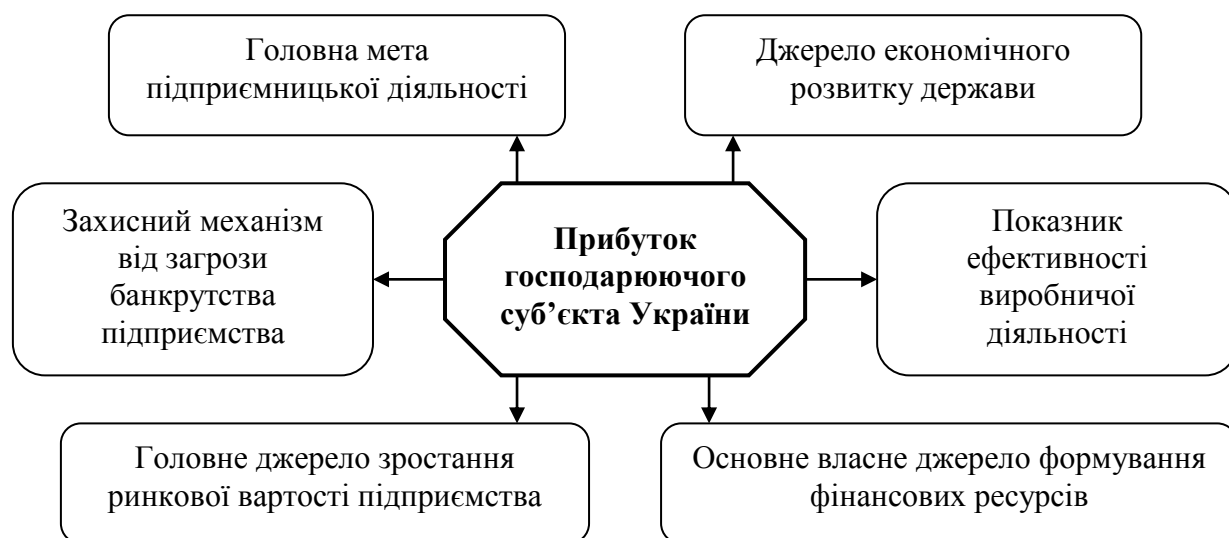

Рис. 1.2. Роль і значення прибутку суб'єктів господарювання в сучасній економічній моделі України

Виходячи з цього, головним завданням економічних досліджень є виявлення факторів, які позитивно чи негативно впливають на процес формування прибутку, а також їх впливу на формування витрат і визначення виробничої собівартості та собівартості реалізації, витрат на управління підприємством і збут продукції.

1.3. Фінансові результати як об'єкт бухгалтерського обліку та аудиту

Основним призначенням сфери матеріального виробництва є виробництво суспільно необхідного продукту. Створення цього продукту відбувається в процесі виробництва. Для забезпечення виробництва має здійснюватись процес постачання необхідними предметами праці (сировиною, матеріалами, паливом тощо). За виробництвом продукції відбувається процес реалізації. Всі три процеси взаємопов'язані і взаємозумовлені, постійно змінюють один одного і на підприємстві відбувається безперервний кругообіг господарських засобів.

Реалізація продукції, робіт і послуг є важливим і завершальним етапом кругообігу засобів підприємства. Тут натуральна їхня форма набуває характеру грошової шляхом продажу готової продукції споживачам. Внаслідок реалізації підприємство одержує від покупців грошові кошти (виручку від продажу), але в більшому розмірі, ніж їх було витрачено на виробництво і реалізацію продукції на суму чистого доходу (прибутку), що входять до відпускної (продажної) вартості продукції. Отже, прибуток, створений у процесі виробництва, набуває грошової форми у процесі реалізації. Інакше кажучи, фінансовий результат – це кінцевий економічний підсумок господарської діяльності підприємства, виражений у формі прибутку (збитків).

Бухгалтерський облік, як і будь-яка інша економічна наука, має свій предмет, об'єкти, суб'єкти і метод. Від характеру об'єкта багато в чому залежить глибина відображення, оскільки саме об'єкт визначає межі діяльності людини, суттєво впливає на процес відображення – ведення бухгалтерського обліку. В свою чергу характер людського мислення зумовлює те, що в процесі обліку відбираються не всі, а лише найбільш суттєві сторони економічної життєдіяльності, які розуміються людьми як категорії: кількість, вартість, виручка, витрати, доходи, прибуток, збиток тощо.

Об'єктами бухгалтерського обліку в процесі реалізації є:

- обсяг реалізованої продукції (в натуральних і вартісних вимірниках);
- витрати, пов'язані з реалізацією;
- фінансовий результат від реалізації (прибуток або збиток);
- розрахунки з покупцями (за реалізовану продукцію), банками (по кредитах) та іншими господарюючими суб'єктами, що виникають у процесі реалізації.

Вивчення того, що обліковується, розкриває зміст предмету бухгалтерського обліку, а вивчення того, як ведеться облік, якими основними способами і прийомами він здійснюється, характеризує його метод.

Суб'єктом бухгалтерського обліку завжди виступає господарюючий суб'єкт (підприємство, організація, установа, підприємець). Підприємство як

господарюючий суб'єкт ринку здійснює свою діяльність з метою отримання відповідного прибутку. При цьому прибутковість можна розглядати не лише як мету, а й як основну умову ділової активності підприємства, як її результат.

Значення і роль процесу реалізації суттєво зростають за умов ринкової економіки. Саме завоювання ринків, можливості реалізації продукції визначають відповідні обсяги її виробництва. Оскільки виробляють лише ту продукцію і в таких розмірах, в яких її можна реалізувати.

Основними завданнями обліку процесу реалізації є:

- забезпечення інформації про обсяг реалізованої продукції в розрізі окремих її видів;
- виявлення фінансових результатів як щодо підприємства в цілому, так і щодо окремих видів продукції;
- забезпечення контролю за формуванням повної собівартості проданої продукції та рівнем реалізаційних цін з метою виявлення резервів підвищення прибутковості діяльності підприємства.

Серед функцій, які виконує бухгалтерський облік в цілому та облік фінансових результатів зокрема основними виступають:

- контрольна;
- інформаційна;
- загальноекономічна.

Контрольна функція забезпечує можливість своєчасного виявлення невідповідності результатів діяльності запланованим показникам (як правило, дані управлінського обліку).

Інформаційна – визначається формуванням повної, достовірної інформації про господарські процеси, результати діяльності для оперативного керівництва (дані бухгалтерського обліку), прийняття управлінських рішень (дані управлінського обліку) і представлення інформації податковим органам (дані податкового обліку, а саме валові доходи, валові витрати та прибуток до оподаткування).

Загальноекономічна функція – це визначення доходів і витрат по видам діяльності, видам продукції, визначення фінансового результату діяльності, визначення розмірів і сум платежів в бюджетні та позабюджетні фонди.

Прибуток – один з основних господарських показників роботи підприємства. Його одержання є основною метою підприємницької діяльності в умовах сучасного розвитку країни та формування реальної самостійності суб'єктів господарювання. Будучи головною рушійною силою ринкової економіки, прибуток забезпечує інтереси держави, власників та персоналу підприємства. Невміння аналізувати господарську ситуацію, неможливість визначення „вузьких місць” в економічній діяльності підприємства, а також факторів, які впливають на неї, так чи інакше призводять до зниження ефективності роботи, до прийняття хибних управлінських рішень і, в кінцевому результаті, до збитків та фінансового краху.

Тому, однією з актуальних задач сучасного етапу становлення ринкових відносин є оволодіння керівниками, бухгалтерами та фінансовими менеджерами сучасними методами ефективного управління формуванням прибутку в процесі операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства, що передбачає використання новітніх методів його обліку, аналізу і планування.

Розглядаючи фінансові результати як об'єкт обліку, аналізу, планування та контролю, потрібно звернути увагу на те, що вони є узагальнюючим кінцевим результатом роботи, для отримання якого підприємство повинно мати доходи та витрати. Оскільки в сучасному бухгалтерському обліку порівняння саме цих об'єктів дає можливість визначити фінансовий результат, можна зробити висновок, що при дослідженні такої категорії як фінансові результати, доцільно розглядати її як систему взаємопов'язаних об'єктів:

- доходи;
- витрати;
- фінансові результати.

Оскільки на сьогоднішній день, згідно національних стандартів бухгалтерського обліку всі вищевказані об'єкти класифікуються в залежності від видів діяльності, то їх систему схематично можна представити у такому вигляді (рис. 1.3.).

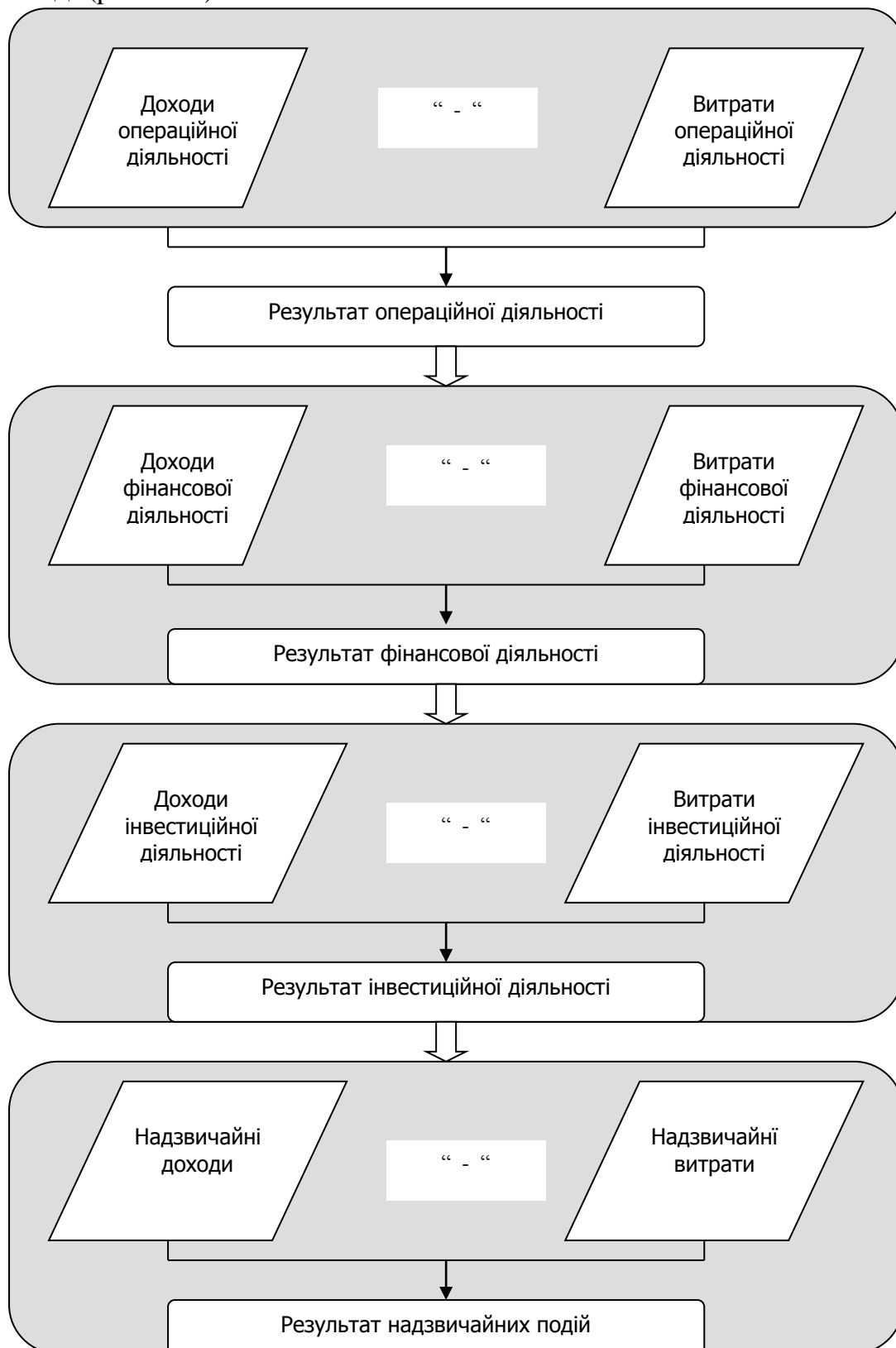

Рис.1.3. Схема формування фінансових результатів як об'єкта обліку

Так, для отримання прибутку операційної діяльності необхідно порівняти доходи і витрати операційної діяльності. Результати фінансової діяльності формуються за рахунок доходів і витрат фінансової діяльності. Результати інвестиційної діяльності (іншої звичайної діяльності, згідно Плану рахунків) визначаються доходами і витратами від інвестиційної діяльності. А фінансові результати від надзвичайних подій – формуються за рахунок доходів та витрат від надзвичайної діяльності.

Таким чином, кожний вид діяльності або кожен мікро систему визначення фінансового результату можна розглядати як окремий об'єкт як обліку, аналізу та аудиту.

В нашій країні аналіз був від початку тісно пов'язаний з бухгалтерією. Логіка цього зв'язку достатньо очевидна: з одного боку, саме в бухгалтерії завжди є дані в вартісній оцінці про активи і зобов'язання підприємства, тому бухгалтери так чи інакше вимушені робити хоча б елементарні аналітичні розрахунки, з іншого боку, техніка бухгалтерського обліку не зовсім очевидна для необізнаного.

Тому не дивлячись на велику кількість цифрового матеріалу, користувач облікових даних повинен робити самостійно або звертатись за допомогою до бухгалтера з метою здійснити певні аналітичні групування і розрахувати показники, в принципі не передбачені системою подвійного запису, але досить корисні для формування судження про майновий і фінансовий стан підприємства.

Ще одна причина зв'язку аналізу з бухгалтерським обліком обумовлена тією обставиною, що саме з обліком традиційно пов'язують виконання функції контролю за діяльністю підприємства в цілому, його підрозділів, окремих осіб та операцій. Оскільки будь-який контроль передбачає по крайній мірі порівняння деяких показників, отриманих результатів, виникає необхідність в проведенні аналітичних розрахунків.

В результаті дослідження визначено, що бухгалтерський облік та економічний аналіз фінансових результатів, використовуючи різні методи і

процедури мають спільні об'єкти та виконують ряд однорідних функцій, що дозволяє розглядати їх як єдиний комплекс, ефективне використання даних якого дозволяє приймати найбільш обґрунтовані рішення і в кінцевому результаті отримувати високі прибутки і підтримувати конкурентноздатність компаній.

Крім того, вивчаючи фінансові результати як об'єкт обліку і аналізу встановлено, що у зв'язку із змінами методології обліку, вказану категорію доцільно розглядати у взаємозв'язку із такими об'єктами як доходи та витрати, а також в залежності від видів діяльності. Це дасть можливість в подальшому удосконалити методіку обліку та більш раціонально використати аналітичні процедури з метою встановлення ефективності та доцільності окремих напрямків діяльності, відповідно їх результатам.

Висновки до розділу 1

Вивчення теоретичний основ та історичних підходів до формування фінансових результатів дає можливість зробити наступні висновки.

Дослідження показує, що одним із найважливіших об'єктів бухгалтерського спостереження виробничо-господарської і фінансової діяльності є фінансовий результат, який виражається прибутком чи збитком. Відмінності у визначенні сутності прибутку досить суттєві. Вони дають змогу встановити, які складові включати (або не включати) до прибутку, щоб на їхній основі можна було визначити кінцевий результат діяльності підприємства.

Як показують дослідження, проблема визначення прибутку залишається невирішеною, оскільки прибуток у нашій країні ще залишається фінансово-аналітичною категорією для реалізації фіскальної політики держави. Тобто, отримання об'єктивної оцінки прибутку для більшості суб'єктів господарювання не є самоціллю; навпаки, вони намагаються занизити її всіма можливими методами. В сучасних умовах, коли прибуток перетворюється в головне джерело поповнення державного бюджету, розширення виробництва,

винагороди власників, достовірність визначення фінансового результату стає важливим завданням бухгалтерського обліку.

Дослідження теоретичних і практичних аспектів формування фінансових результатів підприємства дає змогу визначити, що проблема їх походження була і залишається на сьогодні не повністю вирішеною. Це є наслідком того, що розуміння сутності прибутку залежить від мети, яку ставить перед собою зацікавлена особа.

У зв'язку із змінами методології обліку, вивчаючи фінансові результати як об'єкт обліку і аналізу вказану категорію доцільно розглядати у взаємозв'язку із такими об'єктами як доходи та витрати, а також в залежності від видів діяльності, що дасть можливість в подальшому удосконалити методику обліку та більш раціонально використати аналітичні процедури з метою встановлення ефективності та доцільності окремих напрямків діяльності, відповідно їх результатам.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

2.1 Облік формування фінансових результатів операційної діяльності

Господарська діяльність підприємства в ринкових умовах може супроводжуватися як прибутком, так і збитками. Тому, перш ніж розглядати прибуток в якості універсального джерела фінансування діяльності підприємства, необхідно спочатку уточнити економічний зміст показників, визначених як фінансові результати, а також порядок їх формування і обліку.

Якщо раніше облік доходів і витрат був пов'язаний з поняттям „реалізація готової продукції”, „інша реалізація”, „позареалізаційні доходи і витрати”, то на сьогоднішній день основою для диференціації доходів, витрат і фінансових результатів господарюючого суб'єкта є види діяльності.

Вся діяльність підприємства поділяється на звичайну в розрізі операційної, інвестиційної та фінансової і надзвичайну, яка не виникає в ході нормального життєвого циклу підприємства. Разом з тим, слід зазначити, що одні й ті ж події можуть бути надзвичайними для одного підприємства і звичайними для іншого. Дослідження організації формування та обліку фінансових результатів ми проводили на прикладі підприємства ДП „Чотківське лісове господарство”.

До операційної відноситься основна статутна діяльність підприємства. До іншої операційної діяльності відносимо, як правило, те, що раніше називалося „інша реалізація” – реалізація оборотних активів, оперативна оренда, операційні курсові різниці тощо. Під фінансовою діяльністю розуміють діяльність, яка призводить до зміни власного і залученого капіталу. Під інвестиційною діяльністю розуміють придбання необоротних активів, здійснення фінансових вкладень та інвестицій.

Згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [62] фінансові результати формуються в розрізі таких груп:

- результат операційної діяльності (рахунок 791);
- результат фінансових операцій (рахунок 792);
- результат іншої звичайної діяльності (рахунок 793);
- результат надзвичайних подій (рахунок 794).

Фінансові результати як облікова категорія визначаються різницею між доходами і витратами або приростом (зменшенням) власного капіталу підприємства, створеним в процесі підприємницької діяльності за звітний період за виключенням зміни капіталу за рахунок внесків або вилучення власниками.

Згідно П(с)БО 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності” та П(с)БО 3 „Звіт про фінансові результати”: доходи – збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу, за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена.

Дохід відображається в бухгалтерському обліку в сумі справедливої вартості активів, що отримані або підлягають отриманню. Як правило, ця сума є результатом угоди між підприємством та покупцем.

Відповідно до МСБО 18 „Дохід” та П(с)БО 15 „Дохід”: справедлива вартість визначається як сума, за якою може бути здійснений обмін активу, або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

Слід зазначити, що згідно П(с)БО 15 „Дохід” надходження, включаються до загальної суми доходу (виручки) від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг з подальшим вирахуванням цих сум для розрахунку чистого доходу (виручки) від реалізації, що впливає з тверджень П(с)БО 3 „Звіт про фінансові результати” (п.13), який визначає, що дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг – це загальний дохід (виручка) від реалізації товарів,

робіт та послуг, тобто без вирахування наданих знижок, повернення проданих товарів та непрямих податків. З Інструкції про застосування Плану рахунків [28] (пояснення до класу 7 „Доходи і результати діяльності”), яка визначає, що за кредитом субрахунків 701 „Дохід від реалізації готової продукції”, 702 „Дохід від реалізації товарів”, 703 „Дохід від реалізації послуг” відображається сума загального доходу разом із сумою непрямих податків, зборів (обов’язкових платежів), що включені до ціни продажу, за дебетом субрахунків 701 „Дохід від реалізації готової продукції”, 702 „Дохід від реалізації товарів”, 703 „Дохід від реалізації послуг” відображається:

- належна сума непрямих податків (акцизного збору, податку на додану вартість та інших передбачених законодавством податків);

- результат операцій перестраховування (у кореспонденції з субрахунком 705 „Перестраховування”);

- результат зміни резервів незароблених премій (у страхових організаціях);

- списання у порядку закриття рахунку по дебету рахунку 704 „Вирахування з доходу” відображається сума наданих після дати реалізації знижок покупцям, вартість повернених покупцем продукції та товарів, суми надходжень за договорами комісії, агентськими та іншими аналогічними договорами на користь комітентів, принципалів, інші суми, що підлягають вирахуванню з доходу.

Як свідчить практика, більшість підприємств наводять у Звіті про прибутки та збитки лише чистий дохід. Це зумовлено поширеним підходом до відображення реалізації, згідно з яким податки з продажу (в тому числі ПДВ) не відображуються на рахунку „Продаж” (або „Реалізація”) [16, с.65]. У цьому випадку реалізація продукції (робіт, послуг) відображується записом:

- Д-т рахунку „Розрахунки з покупцями” (на суму рахунку);

- К-т рахунку „Продаж” (договірна ціна реалізації);

- К-т рахунку „Розрахунки з бюджетом” (на суму ПДВ).

Такий підхід доцільно використати у вітчизняній практиці, що має ряд переваг:

- податки з продажу не є доходом (згідно МСБО 18 „Дохід” та П(с)БО 15 „Дохід”), тому неправомірно їх відображати у складі доходів;
- відображення в бухгалтерському обліку на рахунку „Продаж” („Дохід від реалізації”) чистого доходу (виручки) від реалізації підвищує наочність інформації і позбавляє необхідності додаткових вирахувань;
- скорочує алгоритм обчислення прибутку від операційної діяльності для складання Звіту про фінансові результати.

Кореспонденцію рахунків при відображенні в обліку доходів (виручки) від реалізації продукції (товарів) згідно даної методики наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Відображення в обліку доходу (виручки) від реалізації продукції на підприємстві ДП „Чортківлісгосп”

N п/п	Зміст	Опублікована кореспонденція		Запропонована кореспонденція	
		Д-т	К-т	Д-т	К-т
1	2	3	4	5	6
1	Відвантажено товар покупцю	361 „Розрахунки з вітчизняними покупцями”	702 „Дохід від реалізації товарів”	361 „Розрахунки з вітчизняними покупцями”	702 „Дохід від реалізації товарів”
Сума, грн.		1 200,00 (в тому числі ПДВ)		1 000,00 (без ПДВ)	
2	Відображено в обліку ПДВ	702 „Дохід від реалізації товарів”	641 „Розрахунки за податками”	361 „Розрахунки з вітчизняними покупцями”	641 „Розрахунки за податками”
Сума, грн.		200,00		200,00	

Слід зазначити, що значних змін в обліку в порівнянні з минулим зазнав також облік витрат на підприємстві, а саме калькулювання та склад витрат, порядок їх списання.

Згідно П(с)БО 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності” та П(с)БО 3 „Звіт про фінансові результати”: Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов’язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені.

Не визнаються витратами і не включаються до Звіту про фінансові результати:

- платежі за договорами комісії, агентськими угодами та іншими аналогічними договорами на користь комітента, принципала тощо;
- попередня (авансова) оплата запасів, робіт, послуг;
- погашення одержаних позик;
- інші зменшення активів або збільшення зобов’язань, що не відповідають визначенню витрат звітного періоду;
- витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу відповідно до інших П(с)БО.

Для обліку витрат призначені два класи рахунків, клас 8 „Витрати за елементами” та клас 9 „Витрати діяльності”.

З одного боку, всі витрати операційної діяльності підприємства можна класифікувати по таких елементах:

- матеріальні витрати (рахунок 80);
- витрати на оплату праці (рахунок 81);
- відрахування на соціальні заходи (рахунок 82);
- амортизація (рахунок 83);
- інші операційні витрати (рахунок 84).

Такий розподіл був збережений із старої системи бухгалтерського обліку для складання третього розділу Звіту про фінансові результати. Крім того, це елемент управлінського обліку, який дає можливість контролювати витрати підприємства.

З іншого боку, витрати можна класифікувати за допомогою 9 класу „Витрати діяльності” як:

- витрати, що входять до собівартості реалізованої продукції (рах. 90);
- загальновиробничі витрати (рах. 91);
- адміністративні витрати (рах. 92);
- витрати на збут (рах. 93);
- інші витрати операційної діяльності (рах. 94).

Саме тут виникає відмінність сучасної системи обліку витрат від попередньої методики. Собівартість незавершеного виробництва, готової та реалізованої продукції, які відображаються відповідно на рахунках 23 „Виробництво”, 26 „Готова продукція” та 90 „Собівартість реалізації” визначаються за виробничою собівартістю. До виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) відповідно до П(с)БО 16 „Витрати” включається:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- інші прямі витрати;
- загальновиробничі витрати.

Для обліку таких загальногосподарських та інших операційних витрат виділено вже зазначені вище рахунки: 92 „Адміністративні витрати”, 93 „Витрати на збут” та 94 „Інші операційні витрати”. В сфері торгівлі на цих рахунках відображатимуться витрати обігу.

Рахунок 92 „Адміністративні витрати” призначено для обліку загальногосподарських витрат, пов’язаних з управлінням та обслуговуванням підприємства в цілому, у тому числі:

- загальні корпоративні витрати (організаційні витрати, витрати на проведення річних зборів, представницькі витрати тощо);
- витрати на службові відрядження і утримання апарату управління підприємством та іншого загальногосподарського персоналу;
- витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання (операційна оренда,

страхування майна, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення, охорона);

- винагороди за професійні послуги;
- витрати на зв'язок (поштові, телеграфні, телефонні, телекс, факс тощо);
- амортизація нематеріальних активів;
- витрати на врегулювання спорів у судових органах;
- податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (крім податків, зборів та обов'язкових платежів, що включаються до виробничої собівартості продукції, робіт, послуг);
- плата за розрахунково - касове обслуговування та інші послуги банків;
- інші витрати загальногосподарського призначення.

Рахунок 93 „Витрати на збут” використовується для відображення витрат, пов'язаних із реалізацією (збутом) продукції (товарів, робіт, послуг):

- витрати пакувальних матеріалів для затарювання готової продукції на складах готової продукції;
- витрати на ремонт тари;
- оплата праці та комісійні винагороди продавцям, торговим агентам та працівникам підрозділів, що забезпечують збут;
- витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг);
- витрати на передпродажну підготовку товарів;
- витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом;
- витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, пов'язаних зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг;
- витрати на транспортування, перевалку і страхування готової продукції, транспортно-експедиційні та інші послуги, пов'язані з транспортуванням продукції (товарів) відповідно до умов договору (базису) поставки;
- витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування;

- витрати на страхування призначеної для подальшої реалізації готової продукції (товарів), що зберігається на складі підприємства;
- витрати на транспортування готової продукції (товарів) між складами підрозділів (філій, представництв) підприємства;
- інші витрати, пов'язані зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг [65].

Рахунок 94 „Інші витрати операційної діяльності” передбачено для обліку наступних операційних витрат:

- витрати на дослідницьку роботу та розробки;
- собівартість реалізованої іноземної валюти та виробничих запасів;
- створення резерву сумнівних боргів;
- втрати від операційних курсових різниць;
- втрати від знецінення запасів;
- нестачі й втрати від псування цінностей;
- визнані штрафи, пеня, неустойка;
- витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення;
- інші витрати операційної діяльності.

Таким чином, витрати з одного боку можна класифікувати за елементами, з іншого – за видами діяльності. Причому ведення рахунків класу 8 є необов'язковим для всіх підприємств, крім малих. І навпаки, для малих підприємств необов'язковим є ведення рахунків класу 9. Кожне підприємство самостійно визначає його в своїй обліковій політиці. За дебетом цих рахунків, не залежно від класу, відображаються суми витрат, за кредитом – їх списання.

Останньою обліковою операцією при визначенні фінансового результату операційної діяльності є закриття у кінці звітного періоду рахунків доходів і витрат шляхом списання на рахунок 791 „Результат операційної діяльності”.

При цьому списання доходів відображається в бухгалтерському обліку наступною проводкою:

Дт 70 „Доходи від реалізації”	Кт 791 „Результат операційної
Дт 71 „Інший операційний дохід”	діяльності”

А на суму витрат, що списуються, дебетують рахунок 791 „Результат операційної діяльності” і кредитують рахунки витрат:

Дт 791 „Результат операційної діяльності”	Кт 90 „Собівартість реалізації”
	Кт 92 „Адміністративні витрати”
	Кт 93 „Витрати на збут”
	Кт 94 „Інші витрати операційної діяльності”

Після цього, порівнюючи одержані доходи та понесені витрати визначається результат операційної діяльності. Різниця між сумою одержаних доходів та сумою витрат показує прибуток у вигляді кредитового сальдо рахунку 791 „Результат операційної діяльності”, а перевищення витрат над доходами – понесені збитки у вигляді дебетового сальдо рахунку 791 „Результат операційної діяльності”.

Сальдо рахунку при його закритті списується на рахунок 44 „Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)”.

Таким чином, у вище описаній методиці криється суттєва відмінність обліку доходів та витрат за новими стандартами. А саме, те що витрати безпосередньо на доходи не списуються, тому, що доходи і витрати списуються на фінансовий результат кожний окремо, що підвищує аналітичні можливості обробки представленої інформації, дозволяє порівнюючи одержані доходи і понесені витрати визначати результати діяльності за групами продукції, регіонами продаж чи господарськими підрозділами.

Розглядаючи облік формування фінансових результатів операційної діяльності, слід звернути увагу на зміни, які зазнала і така її складова частина як інша операційна діяльність, оскільки вона безпосередньо пов’язана із основною.

Для обліку інших операційних доходів та витрат використовуються наступні рахунки 71 „Інший операційний дохід” або 94 „Інші витрати операційної діяльності”.

На цих рахунках узагальнюється інформація про доходи та витрати від операційної діяльності підприємства у звітному періоді, крім доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та витрат, що відображаються на рахунках 90 „Собівартість реалізації”, 91 „Загальновиробничі витрати”, 92 „Адміністративні витрати”, 93 „Витрати на збут”.

Безумовно, наведена методика дає можливість значно оперативніше отримувати інформацію про фінансові результати по підприємству, постійно стимулювати менеджерів на підвищення ефективності управління діяльністю, а отже, на досягнення стратегічних і тактичних цілей.

2.2 Організація обліку формування фінансових результатів іншої діяльності

В загальному, звичайну діяльність підприємства можна поділити на операційну (основну та іншу операційну), про яку йшла річ в попередньому параграфі, та іншу діяльність, яка в свою чергу поділяється на фінансову та інвестиційну. Така класифікація представлена як міжнародними стандартами (наприклад, МСБО 1 „Подання фінансових звітів”, МСБО 8 „Чистий прибуток або збиток за період, суттєві помилки та зміни в обліковій політиці”), так і національними стандартами (П(с)БО 3 „Звіт про фінансові результати” та П(с)БО 4 „Звіт про рух грошових коштів”).

Згідно П(с)БО 4 „Звіт про рух грошових коштів”: інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.

Віднесення фінансових інвестицій до того чи іншого виду залежить від рівня впливу інвестора на інвестоване підприємство.

Інвестиції в асоційовані підприємства – це інвестиції в підприємство, в якому інвестору належить блокувальний (більше 25%) пакет акцій (голосів) і яке не є дочірнім або спільним підприємством інвестора.

Дочірнє підприємство – підприємство, яке перебуває під контролем материнського (холдингового) підприємства. Контроль – це вирішальний вплив на фінансову, господарську і комерційну політику підприємства з метою одержання вигод від його діяльності.

Інвестиції в спільну діяльність – це інвестиції в підприємства для ведення господарської діяльності зі створенням або без створення юридичної особи, яка є об'єктом спільного контролю двох або більше сторін відповідно до письмової угоди між ними. Спільний контроль – розподіл контролю за господарською діяльністю відповідно до угоди про ведення спільної діяльності.

У випадку провадження спільної діяльності без утворення юридичної особи активи, що передані учасниками для спільного використання, як фінансові інвестиції не визнаються, а лише відображаються окремо у складі відповідних статей власних активів кожного з учасників. Аналогічно відображаються також зобов'язання, взяті учасниками для здійснення спільної діяльності.

Для обліку доходів від інвестиційної діяльності в сучасному бухгалтерському обліку призначено рахунок 72 „Дохід від участі в капіталі”.

На субрахунках 721 „Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства”, 722 „Дохід від спільної діяльності”, 723 „Дохід від інвестицій в дочірні підприємства” узагальнюється інформація про доходи, пов'язані зі збільшенням частки інвестора в чистих активах об'єкта інвестування, зокрема внаслідок одержання відповідно асоційованими, спільними або дочірніми підприємствами прибутків або зростання власного капіталу асоційованих підприємств внаслідок інших подій (переоцінка необоротних активів та інвестицій тощо).

Аналітичний облік доходів від участі у капіталі ведеться за кожним об'єктом інвестування та іншими ознаками, визначеними підприємством.

Для обліку втрат від зменшення вартості інвестицій (внаслідок одержання збитків об'єктом інвестування), який ведеться за методом участі у капіталі призначено рахунок „Втрати від участі в капіталі” із субрахунками:

961 „Втрати від інвестицій в асоційовані підприємства”;

962 „Втрати від спільної діяльності”;

963 „Втрати від інвестицій в дочірні підприємства”.

Для довгострокових фінансових інвестицій, що обліковуються методом участі в капіталі призначено субрахунок 141 „Інвестиції пов’язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі”.

В бухгалтерському обліку можливі два варіанти відображення цих доходів:

- по фактичному надходженню коштів;
- шляхом попереднього нарахування доходів на рахунках.

Нарахування та сплата дивідендів визначається трьома датами:

- дата оголошення дивідендів Радою акціонерів, Радою директорів тощо
- на цю дату визначаються зобов’язання підприємства по сплаті дивідендів;
- дата реєстрації акціонерів (учасників) – дивіденди мають бути сплачені тільки тим власникам корпоративних прав, що зареєстровані (підтвердили володіння корпоративними правами) на цю дату (не супроводжується бухгалтерськими проводками);
- дата сплати дивідендів – дивіденди перераховуються зареєстрованим власникам корпоративних прав (а також початок сплати дивідендів готівкою фізичним особам).

Коли інвестор веде облік дивідендів за методом участі в капіталі даті оголошення дивідендів може передувати ще одна контрольна дата – дата публікації фінансової звітності емітентом (табл. 2.2).

До складу інших доходів та витрат включаються доходи і витрати, які виникають під час звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов’язані безпосередньо з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) (додаток А).

Для відображення інших доходів та витрат в бухгалтерському обліку використовуються рахунки 74 „Інші доходи” і 97 „Інші витрати”.

Схема обліку нарахування та сплати дивідендів методом участі в капіталі

Контрольна дата	Зміст операції	Д-т	К-т
Дата публікації фінансової звітності емітентом	Нараховано дохід за методом участі в капіталі: на суму чистого прибутку за відповідний рік, що припадає на частку інвестора у статутному капіталі емітента	141	721 - 723
	Відображено частку інвестора у збитку, одержаному об'єктом інвестування	961 – 963	141
Дата оголошення дивідендів	Нараховано дивіденди за методом участі в капіталі: на суму інвестора в дивідендах пропорційно частці у капіталі	373	141
Дата виплати дивідендів	Отримано дивіденди грошовими коштами	311	373

Структура інших витрат, передбачених П(с)БО 3 та П(с)БО 16 докорінно відрізняються від структури інших витрат, які виступали окремими економічними елементами собівартості продукції до переходу на національні стандарти бухгалтерського обліку.

Так, витрати, які згідно з Планом рахунків відносяться до інших і обліковуються на рахунку 97 до 01.01.2000р. вважалися операційними (собівартість реалізованих необоротних активів, фінансових інвестицій та ін.) та іншими позареалізаційними (втрати від неопераційних курсових різниць, від списання необоротних активів та їхньої ліквідації) витратами. Виняток становили втрати від уцінки необоротних активів, які зменшували фонди спеціального призначення.

Введення в дію нового Плану рахунків, національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, а саме П(с)БО 3 „Звіт про фінансові результати”, П(с)БО 15 „Доходи”, П(с)БО 16 „Витрати”, внесло суттєві зміни в економічний зміст понять „інші витрати” та „інші доходи”. Такі витрати і доходи у відповідності із вищеназваними нормативними та інструктивними документами є в основному складовими інвестиційної діяльності підприємств, що видно із будови Звіту про рух грошових коштів, порядок складання якого регламентується П(с)БО 4. Це дає підстави зробити висновок про доцільність їх

відокремлення в Плані рахунків як результату інвестиційної діяльності, що дозволить максимально привести класифікацію доходів, витрат і фінансових результатів у відповідність з видами діяльності: операційна, фінансова, інвестиційна, які передбачені національними стандартами бухгалтерського обліку (додаток Б).

Згідно П(с)БО 4 „Звіт про рух грошових коштів”: фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства.

Згідно П(с)БО 15 „Дохід” в результаті використання активів підприємства іншими сторонами, виникає дохід у вигляді:

- процентів – плати за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, що заборговані підприємству;

- роялті – платежів за використання нематеріальних активів підприємства (патентів, торгівельних марок, авторських прав, програмних продуктів тощо);

- дивідендів – частини чистого прибутку, розподіленої між учасниками (власниками) відповідно до частки їх участі у власному капіталі підприємства.

Дохід, який виникає в результаті використання активів підприємства іншими сторонами, визнається у вигляді процентів, роялті та дивідендів, якщо:

- ймовірне надходження економічних вигод, пов’язаних з такою операцією;

- дохід може бути достовірно оцінений.

Проценти визнаються в тому звітному періоді, до якого вони належать, виходячи з бази їх нарахування та строку користування відповідними активами.

Роялті визнаються за принципом нарахування згідно з економічним змістом відповідної угоди.

Дивіденди визнаються у періоді прийняття рішення про їх виплату [74, с.178]. Що стосується отриманих дивідендів (субрахунок 731), то вони можуть розглядатися як результат вкладених інвестицій, що дозволяє зробити висновок про доцільність виділення їх зі складу доходів від фінансових операцій (що

передбачено Планом рахунків [62]) і віднесення до доходів інвестиційної діяльності.

На відміну від одержаних дивідендів, одержані відсотки (субрахунок 732) можуть бути як результатом фінансових операцій, оскільки узагальнюють в собі інформацію про відсотки за облігаціями та іншими високоліквідними короткостроковими фінансовими інвестиціями які є еквівалентами грошових коштів, і відповідно не відносяться до інвестиційної діяльності згідно з її визначенням, так і результатом інвестиційної діяльності як відсотки, отримані по інвестиціях в боргові цінні папери, за використання переданих у фінансову оренду необоротних активів, що доцільно відображати у складі інвестиційної діяльності. Таким чином на рахунку „Фінансові доходи” субрахунок „Інші доходи від фінансових операцій” доцільно відображати надходження грошових коштів у вигляді відсотків за аванси грошовими коштами та позики, надані фінансовим установам, а також за високоліквідними короткостроковими фінансовими інвестиціями, що є еквівалентами грошових коштів і відносяться до складу доходів від фінансових операцій.

Крім того, до складу доходів від фінансових операцій доцільно віднести безоплатне одержання необоротних активів, що відображається на сьогоднішній день в складі рахунку 74 „Інші доходи”. При цьому доходи визначаються по сумі амортизації таких активів одночасно з її нарахуванням та зменшенням додаткового капіталу.

Для відображення фінансових доходів у бухгалтерському обліку використовується рахунок 73 „Інші фінансові доходи”. За кредитом рахунку відображається визнана сума доходу, за дебетом – списання кредитового обороту на рахунок 792 „Результат фінансових операцій”.

До фінансових витрат відносяться витрати на проценти (за користуванням кредитами отриманими, за облігаціями випущеними, за фінансовою орендою тощо) та інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позикового капіталу.

Для відображення фінансових витрат у бухгалтерському обліку використовується рахунок 95 „Фінансові витрати”.

На субрахунку 951 „Відсотки за кредит” ведеться облік витрат, пов'язаних з нарахуванням та сплатою відсотків за користування кредитами банків.

На субрахунку 952 „Інші фінансові витрати” ведеться облік витрат, пов'язаних із залученням позикового капіталу, зокрема витрат, пов'язаних із випуском, утриманням та обігом власних цінних паперів, нарахуванням відсотків за договорами кредитування (крім банківських кредитів), фінансового лізингу тощо.

Порівнюючи в цілому доходи від основної та іншої діяльності можна визначити як відмінності, так і спільне в їх економічній сутності та обліку. Доходи від основної діяльності включають в себе результат реалізації того виду продукції, робіт, послуг, яка була метою створення підприємства.

Дохід від інших операцій відображає інші статті, які відповідають визначенню доходу, і може виникати або не виникати у процесі звичайної діяльності підприємства. Дохід від інших операцій означає збільшення економічних вигод і, таким чином, за своєю суттю не відрізняється від доходу від операційної діяльності. Хоча між ними існують певні незначні відмінності, які наведено в табл. 2.3 [14, с. 291].

Вивчення методології формування фінансових результатів в сучасних умовах та порівняння з раніше діючою методикою дозволяють зробити висновок, що впровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та нового Плану рахунків суттєво змінює підхід до:

- визнання складових елементів фінансових результатів – доходів і витрат (П(с)БО 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності”);
- класифікації доходів, витрат і фінансових результатів;
- визначення окремого фінансового результату від кожного виду діяльності у відповідності із новою класифікацією видів діяльності підприємств;

Таблиця 2.3.

Характеристика відмінностей доходу від основної діяльності та доходу від інших операцій

Ознака	Дохід від основної діяльності	Дохід від інших операцій
Зв'язок зі звичайною діяльністю	Пов'язаний із звичайною діяльністю підприємства, з операціями іншими, ніж фінансові	Виникає від операцій, що є часто випадковими до звичайної діяльності, хоча суми можуть бути дуже суттєвими.
Спосіб представлення сум	Подається „валовою сумою” (до вирахування пов'язаних витрат)	Типово подається на основі «нетто»
Елементи структури	Включає тільки валове надходження вигод, зарахованих на власний рахунок підприємства, виключаються з доходу суми, отримані підприємством від імені третіх сторін (наприклад, податок з продажу, податок на додану вартість тощо)	Включає приріст економічних вигод

– складання фінансової звітності форми 2 „Звіт про фінансові результати” в ув'язці з новим Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Дослідження вищеперелічених змін дає можливість визначити та узагальнити запропоновані в даному параграфі шляхи подальшого їх удосконалення. Розглядаючи розподіл фінансових результатів за видами діяльності у взаємозв'язку із доходами і витратами, що їх формують слід відмітити певну невідповідність між назвами рахунків, видів діяльності і їх змістом, що викликано розбіжностями між Інструкцією про застосування Плану рахунків та П(с)БО, що визначають види діяльності.

Так, П(с)БО 4 „Звіт про рух грошових коштів” визначає розподіл звичайної діяльності на операційну, фінансову та інвестиційну. Згідно з П(с)БО 3 „Звіт про фінансові результати” та Інструкцією про застосування Плану рахунків [28] доходи, витрати і фінансові результати поділяються на операційні, фінансові та інші.

Для приведення обліку доходів, витрат і фінансових результатів до єдиної системи групування на нашу думку важливо уточнити вищевказану

класифікацію з врахуванням визначень передбачених національними стандартами щодо видів діяльності. Доцільність запропонованого розподілу доходів, витрат і фінансових результатів в розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності було обґрунтовано при дослідженні відповідних доходів і витрат.

Так, згідно з визначенням інвестиційної діяльності доходи і втрати від участі в капіталі, які на сьогоднішній день відносяться до результатів фінансової діяльності, доцільно віднести до результатів інвестиційної діяльності. Проаналізувавши структуру „Фінансових доходів” (рахунок 73) можна зробити висновок, що „Дивіденди одержані” (субрахунок 731) та „Відсотки одержані” (субрахунок 732) належать до результатів інвестиційної діяльності, оскільки є частиною прибутку отриманого від інвестицій.

Рахунки 74 „Інші доходи” та 97 „Інші витрати” майже в повному складі відносяться до інвестиційної діяльності. Такий висновок підтверджується визначенням інвестиційної діяльності та Інструкцією про застосування Плану рахунків [28], в якій сказано, що рахунок 74 „Інші доходи” призначено для обліку доходів, які виникають в процесі звичайної діяльності, але не пов’язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства, а рахунок 97 „Інші витрати” призначено для обліку витрат, що виникають в процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов’язані з виробництвом або реалізацією основної продукції (товарів) та послуг, а також витрат страхової діяльності.

Разом з тим, субрахунок 745 „Дохід від безоплатно одержаних активів” доцільно відобразити у складі доходів від фінансових операцій.

У зв’язку з цим також правомірно було б виділити зі складу рахунків: 744 „Дохід від неопераційної курсової різниці” та 974 „Втрати від неопераційної курсової різниці” курсові різниці пов’язані з фінансовою діяльністю і обліковувати їх в складі рахунку 73 „Фінансові доходи” та рахунку 95 „Фінансові витрати”.

З розподілом доходів, витрат та фінансових результатів по видах діяльності безпосередньо пов'язано також і формування фінансової звітності, а саме Звіту про рух грошових коштів та Звіту про фінансові результати. Проте, якщо при складанні Звіту про рух грошових коштів використовується розподіл на операційну, фінансову та інвестиційну діяльність, то Звіт про фінансові результати передбачає розподіл на: операційну діяльність (рядок 010-105) та іншу діяльність (рядок 110-195) (додаток В).

На нашу думку більш обґрунтованим є підхід, коли структура Звіту про фінансові результати відповідає розподілу діяльності на операційну, фінансову та інвестиційну, який використовується у Звіті про рух грошових коштів. Запропонована форма „Звіту про фінансові результати” наведена в додатку Д.

Така узгодженість між формами звітності дозволяє досягти комплексного підходу при складанні фінансової звітності та покращує їх взаємозв'язок. Крім того, використання методики розподілу фінансових результатів за видами діяльності є перспективним напрямком розвитку системи бухгалтерського обліку, оскільки дасть змогу отримувати оперативну інформацію про активність та результативність роботи підприємства в розрізі окремих видів її діяльності.

Так, доцільно окремо виділити результат операційної діяльності з аналітичною розшифровкою доходів і витрат, що його формують, а доходи і витрати, що виникли в результаті фінансової, інвестиційної та надзвичайної діяльності – подати синтетично, на рівні підсумку. Така відповідність має важливе значення для користувачів фінансової звітності і дозволяє порівнювати інформацію не залежно від статусу підприємства.

2.3. Особливості обліку розподілу прибутку підприємства

Процес розподілу прибутку можна поділити на дві основні частини:

- по-перше, розподіл між державою і комерційними організаціями;
- по-друге, розподіл залишку прибутку, який знаходиться в розпорядженні підприємства.

Ринкові умови господарювання самостійно визначають пріоритетні напрямки використання власного прибутку. Так, розвиток конкуренції викликає необхідність розширення виробництва, його вдосконалення, задоволення матеріальних і соціальних потреб трудових колективів.

На сьогоднішній день розподіл прибутку здійснюється по таких основних напрямках. В першу чергу підприємства використовують прибуток (дохід) на платежі податків у бюджет. Другим напрямком можна вважати відрахування в резервний або інші аналогічні по призначенню фонди у відповідності із законодавством. Різниця між прибутком, обчисленим по правилах бухгалтерського обліку та вищепереліченими платежами в бюджет і резервами є прибутком, який залишається в розпорядженні підприємства. Цей прибуток використовується підприємством самостійно і направляється на подальший розвиток підприємницької діяльності. Ніякі органи, в тому числі держава, не мають права втручатися в процес використання чистого прибутку підприємства.

Така система розподілу прибутку носить ліберальний характер і є стимулюючою для господарської діяльності підприємства. При сучасних умовах розподілу валового прибутку із зростанням його розміру примножується власність підприємств та держави. Також з'являється можливість збільшити дохід, який направляється на особисте споживання не тільки працівників кожної фірми, але й інших членів суспільства, які отримують суспільні блага та різні допомоги від держави та підприємств.

В умовах становлення ринкових відносин основним завданням прибутку в економіці є стимулювання розвитку підприємств та недопущення скорочення

бюджетних надходжень від податку на прибуток, що може призвести до порушення виконання державою покладених на неї функцій, наприклад – у соціальній сфері.

З метою забезпечення оптимального співвідношення між інтересами підприємства і держави під час розподілу прибутку доцільним є впровадження регресивної системи оподаткування прибутку, що передбачає зменшення ставки податку за умов збільшення розміру прибутку до оподаткування. Впровадження запропонованої системи розподілу прибутку обумовить необхідність удосконалення оперативного обліку та аналізу для управління формуванням фінансовими результатами в напрямку:

- підвищення контролю за формування доходів від реалізації як основного показника збільшення обсягів реалізації;
- зростання ролі аналізу тренду основних показників Звіту про фінансові результати, що дозволяє визначити динаміку прибутковості бізнесу;
- використання поглибленого факторного аналізу для виявлення резервів підвищення рентабельності на основі даних управлінського обліку.

Розглянемо процес формування та розподілу фінансового результату на прикладі операційної діяльності, який відображено на рис. 2.1.

Валовий дохід підприємства – це загальна сума доходу платника податку від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній та нематеріальній формах як на території України, так і за її межами.

Виробничі та комерційні підприємства можуть бути платниками податків з валового доходу, які обліковуються:

- у твердій сумі на одиницю реалізованої продукції (акциз);
- у процентному відношенні до відпускної ціни (ПДВ).

Податки з валового доходу є суттєвим джерелом доходу бюджету і вносяться підприємствами з грошової виручки від реалізації продукції.

У бухгалтерському обліку нарахування податку відображується на рахунках:

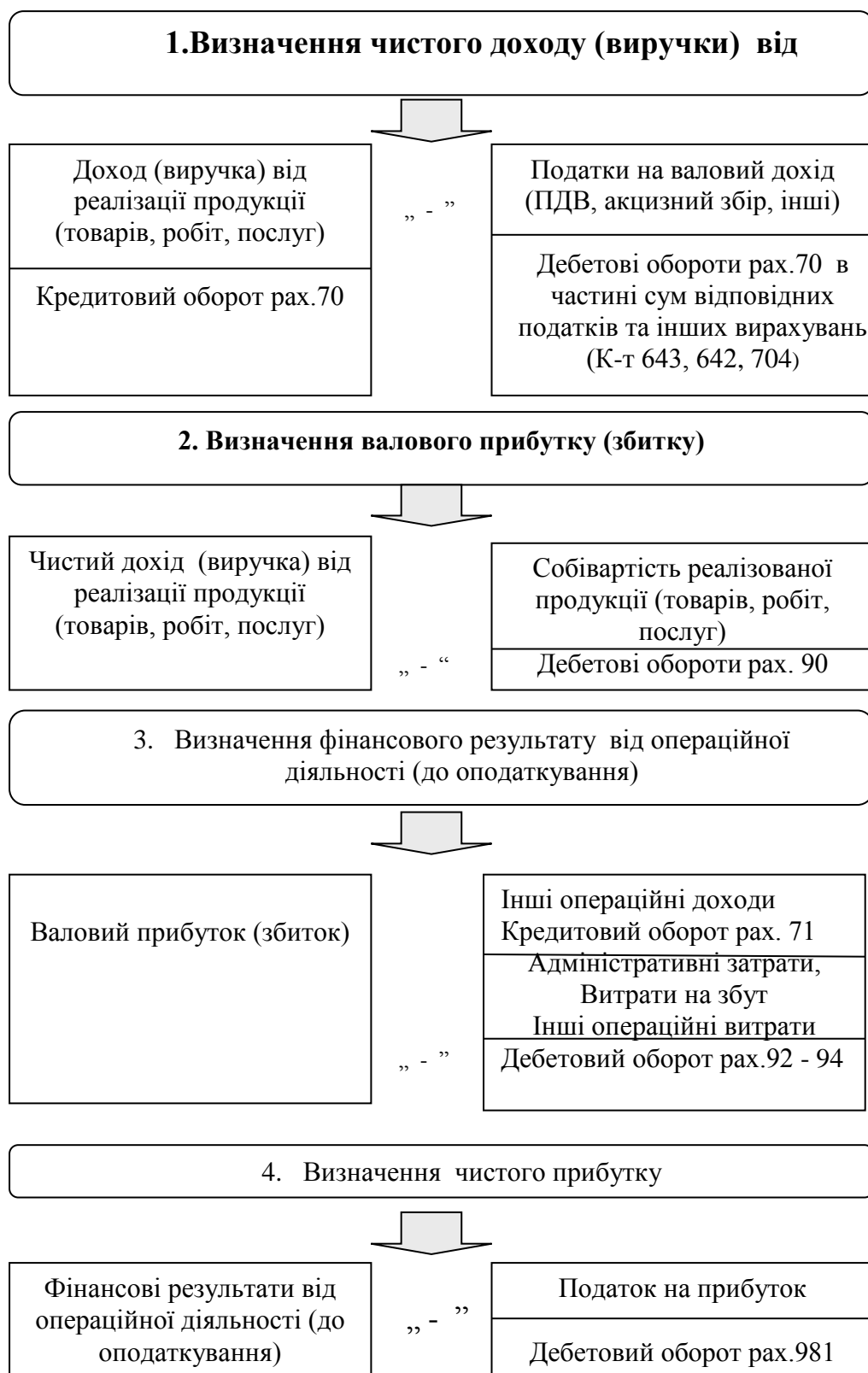

Рис. 2.1. Загальна схема обліку формування та розподілу результату операційної діяльності ДП „Чортківлісгосп”

Дт 70 „Доходи від реалізації”

Кт 64 „Розрахунки за податками й платежами”

Сплату податків з валового доходу здійснюють в установлені строки шляхом перерахування з поточного рахунку. У бухгалтерському обліку відображується записом:

Дт 64 „Розрахунки за податками й платежами”

Кт 31 „Рахунки в банках”.

З доходу вираховуються також суми надходжень за договорами комісії, агентськими та іншими аналогічними договорами на користь комітентів, принципалів, сума наданих після дати реалізації знижок покупцю, вартість повернених покупцем продукції та товарів. Такі суми відображаються в обліку за дебетом рахунку 704 „Вирахування з доходу”, та списуються на фінансові результати записом:

Дт 79 „Фінансові результати”

Кт 704 „Вирахування з доходу”

Для того, щоб на рахунку 79 „Фінансові результати” залишилась сума чистого доходу від реалізації продукції, робіт, послуг необхідно списати суму загального доходу (виручки) від реалізації продукції, товарів або послуг записом:

Дт 70 „Доходи від реалізації”

Кт 79 „Фінансові результати”

Таким чином, різниця між сумою загального доходу і вирахуваннями з нього буде відображена на рахунку 79 „Фінансовий результат” як чистий дохід.

Як видно з рис. 2.3 валовий прибуток (збиток) визначається як різниця між чистим доходом від продажу готової продукції і собівартістю реалізованої готової продукції. В бухгалтерському обліку для визначення валового прибутку собівартість списується на фінансові результати наступним записом:

Дт 79 „Фінансові результати”

Кт 90 „Собівартість реалізації”

Всі інші витрати, пов’язані з операційною діяльністю, списуються в бухгалтерському обліку наступним чином:

Дт 79 „Фінансові результати”

Кт 92 „Адміністративні витрати”

Кт 93 „Витрати на збут”

Кт 94 „Інші операційні витрати”

Всі інші доходи, пов’язані з операційною діяльністю, списуються в бухгалтерському обліку наступним чином:

Дт 74 „Інші операційні доходи”

Кт 79 „Фінансові результати”

Після наведених вище записів на рахунку 79 „Фінансові результати” (субрахунку 791 „Результат операційної діяльності”) буде визначено прибуток (кредитове сальдо рахунку) або збиток (дебетове сальдо рахунку).

З фінансового результату до оподаткування підприємство сплачує з 1 січня 2013 року по 31 грудня 2013 року включно податок на прибуток в розмірі 19%.

Облік податку на прибуток, подання та розкриття інформації про нього у фінансовій звітності розглядається в міжнародній практиці МСБО 12 „Податки на прибуток” та у вітчизняній практиці П(с)БО 17 „Податок на прибуток”.

Розглянемо, внаслідок чого може відрізнитися податковий та балансовий прибуток згідно з новими правилами бухгалтерського обліку.

Умовно їх можна поділити на дві категорії:

– постійні різниці – суми, які формують тільки податковий або тільки бухгалтерський прибуток;

– тимчасові різниці – суми, які беруть участь у формуванні бухгалтерського прибутку в одному звітному періоді і податкового – в іншому, тобто доходи і витрати, бухгалтерський і податковий облік яких відрізняється лише за часом їх відображення. Для відображення тимчасових різниць між балансовою вартістю активів або зобов’язань та оцінкою цих активів або зобов’язань, які використовуються з метою оподаткування використовують рахунки 17 „Відстрочені податкові активи” і 54 „Відстрочені податкові зобов’язання”.

Як видно з наведеної схеми (рис. 2.2) на рахунках 17 „Відстрочені податкові активи” та 54 „Відстрочені податкові зобов’язання” слід відображати тільки суми тимчасових різниць, які використовуються для „балансування” сум податку на прибуток обчислених по бухгалтерському та податковому обліку. Оскільки при нарахуванні податку на прибуток, за дебетом рахунку 98 „Податки на прибуток” завжди відображається „бухгалтерський” податок на прибуток, а за кредитом 641 „Розрахунки за податками” – завжди „податковий” податок на прибуток, тобто реальне зобов’язання перед бюджетом.

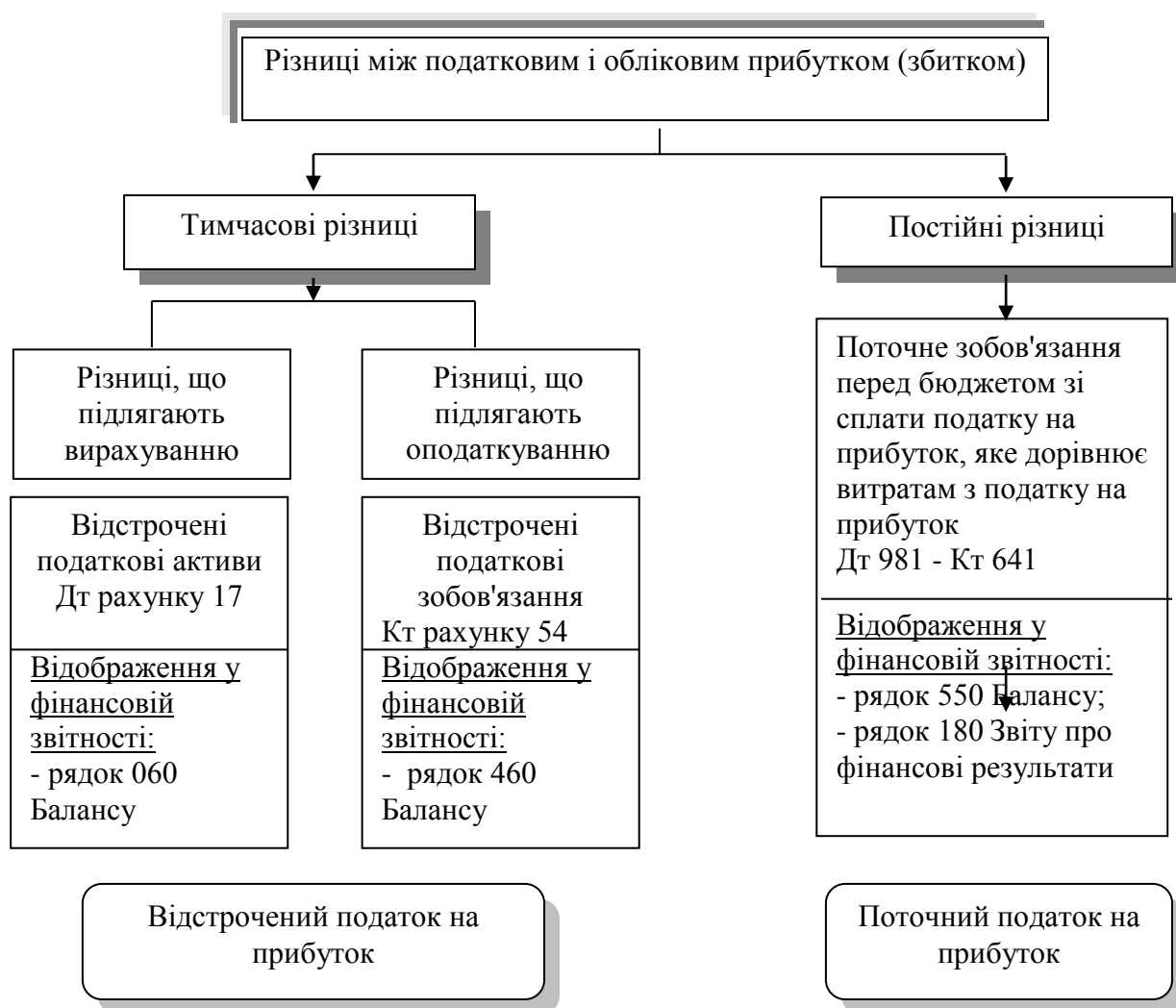

Рис. 2.2. Класифікація та відображення в обліку різниць
ДП „Чортківлісгосп”

Розглянемо механізм використання цих рахунків.

Випадок 1. (ідеальний). Якщо бухгалтерський прибуток (кредитове сальдо рахунку 79), що залишається після закриття усіх доходних і витратних рахунків дорівнює податковому, то бухгалтерський запис буде:

Дт 98 „Податки на прибуток” – на суму „бухгалтерського” податку.

Кт 641 „Розрахунки за податками” – на суму „податкового” податку.

Випадок 2. Якщо бухгалтерський прибуток більше за податковий (наприклад за рахунок сплачених авансів), то в обліку це відображається записом:

Дт 98 „Податки на прибуток” – на суму „бухгалтерського” податку.

Кт 641 „Розрахунки за податками” – на суму „податкового” податку.

Кт 54 „Відстрочені податкові зобов’язання” – на суму різниці.

Випадок 3. Якщо бухгалтерський прибуток менший за податковий (наприклад за рахунок отриманих авансів), то в обліку це відображається проводкою:

Дт 98 „Податки на прибуток” – на суму „бухгалтерського” податку.

Дт 17 „Відстрочені податкові активи” – на суму різниці.

Кт 641 „Розрахунки за податками” – на суму „податкового” податку.

Що стосується постійних різниць, то тут існує два варіанти, які залежать від характеру впливу цих різниць.

Якщо різниці „витратні”, вони потрапляють до складу витрат звітного періоду, тобто у Дт 98 „Податки на прибуток”. Такі різниці призводять до того, що бухгалтерський прибуток стає меншим за податковий, а значить, сума податку, яку доведеться сплатити, завищена порівняно з „бухгалтерським” податком. Сума „переплати” стане витратами. Такі різниці можуть виникнути за рахунок безкоштовної передачі майна, представницьких витрат понад 2 % від податкового прибутку минулого року, утримання соціальної сфери та інших витрат, які не пов’язані з веденням і підготовкою господарської діяльності в контексті Закону „Про оподаткування прибутку підприємств”.

Якщо ж постійні різниці „доходні”, тобто збільшення бухгалтерських доходів не спричиняє появи додаткового об’єкта оподаткування, то фактично

вони не враховуються, оскільки податковий прибуток виявиться меншим, ніж він міг би бути. Такі різниці можуть виникнути за рахунок безкоштовно отриманих активів, отриманих дивідендів, цільового фінансування.

Залишений нерозподіленим за звітний рік прибуток (або непокритий збиток) перераховують на рахунок 44 „Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)” (субрахунок 441 „Прибуток нерозподілений” та 442 „Непокриті збитки”). На цих субрахунках сума обліковуватиметься, доки не постане потреба використовувати прибуток або до моменту покриття збитків відповідними коштами (за рахунок нерозподіленого прибутку, резервного, пайового чи додаткового капіталу тощо).

Інструкцією № 291 [41] передбачено, що рахунок 44 кореспондує з кредитом рахунків:

- 40 „Статутний капітал”;
- 41 „Пайовий капітал”;
- 43 „Резервний капітал”;
- 44 „Нерозподілений прибуток (непокриті збитки)”;
- 67 „Розрахунки з учасниками”;
- 79 „Фінансові результати”.

Таким чином, згідно Інструкції №291 використання прибутку можливе за наступними напрямками:

- збільшення розміру статутного капіталу;
- збільшення розміру пайового капіталу;
- формування резервного капіталу підприємства;
- нарахування дивідендів учасникам.

Крім того, виправлення помилок за минулі роки, виявлені в поточному році, згідно П(с)БО 6 „Виправлення помилок та зміни у фінансових звітах” відображаються кореспонденцією рахунку 44 „Нерозподілений прибуток (непокриті збитки)” з рахунками відповідних об’єктів класу 1- 6.

На сьогоднішній день більшість витрат, що раніше відображались в порядку використання прибутку відносяться до складу витрат підприємства і

відображаються на відповідних витратних рахунках, що пов'язано насамперед зі зміною значення терміну „витрати”.

Напрямки використання прибутку після оподаткування та їх облік згідно П(с)БО та в порівнянні з минулою методикою наведено в табл.2.4.

Таблиця 2.4.

Напрямки використання прибутку ДП „Чортківлісгосп ”
після оподаткування та порядок їх відображення в обліку

Напрямки використання прибутку	Чи зменшує майно організації через використання прибутку	Старий план рахунків	Новий план рахунків
1. Витрати, які не відшкодовуються затратами на виробництво (собівартість продукції)	Ні	Дт 81 „Використання прибутку”	Дт 91 „Адміністративні витрати” 97 „Інші витрати”
2.Нараховані відсотки за простроченими банківськими кредитами	Ні	Дт81 „Використання прибутку”	Дт 95 „Фінансові витрати”
2.Витрати, аналогічні втратам і збиткам організації	Так	Дт81 „Використання прибутку”	Дт 44 „Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)”
3.Відрахування прибутку в резервні фонди	Ні	Дт81 „Використання прибутку”	Дт 44 „Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)”
4. Нарахування дивідендів та інших доходів власникам	Так	Дт 98 „Нерозподілений прибуток (непокриті збитки) минулих років”	Дт 44 „Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)”
5.Покриття збитків	Ні	Дт 98 „Нерозподілений прибуток (непокриті збитки) минулих років”	Дт 44 „Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)”
6.Збільшення розміру статутного капіталу	Так	Дт 98 „Нерозподілений прибуток (непокриті збитки) минулих років”	Дт 44 „Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)”

Коментуючи табл. 2.4 слід зазначити, що коли прибуток чи кошти резервного фонду направляються на покриття збитків, вартість майна організації не зменшується.

Ці записи в обліку показують, що збитки самі по собі, представляючи зменшення вартості майна, компенсуються його накопичення в прибутку майбутніх періодів та зменшенням величини власного капіталу, вираженого у вигляді сальдо нерозподіленого прибутку.

2.4. Шляхи удосконалення обліку формування фінансових результатів на основі використання комп'ютерної техніки

На сьогоднішній день в Україні створюється нова економічна система, оснований на ринкових відносинах. Якісних змін потребують всі важелі управління, в тому числі облік і аналіз. Тому для удосконалення управління підприємством необхідно використовувати нові методи управління і сучасні технічні засоби побудови різних інформаційних систем. І перш за все необхідно провести реконструкцію його технічної та інформаційної бази на основі впровадження автоматизованої системи обліку і аналізу, в склад якої входять автоматизовані робочі місця.

В основу комп'ютерних форм обліку покладено головний елемент методу обліку і економічного аналізу – документація. Початкова інформація з первинних документів заноситься в пам'ять комп'ютера і за допомогою комп'ютерних програм здійснюється групування та її узагальнення.

Технологічний процес обробки даних при комп'ютерній формі обліку можна поділити на три етапи.

Початковим етапом є збирання і реєстрація первинних даних для обробки на комп'ютері, що включає в себе:

- складання (виписування) первинних документів з використанням автономних робочих місць економіста на основі персональних комп'ютерів з одночасним відображенням аналогів документів на машинному носії;

- оформлення їх відповідними підписами, передавання первинних документів по мережах зв'язку або на машинних носіях відповідним дільницям економічного аналізу.

На другому етапі проводиться формування масивів облікових даних на електронних носіях:

- прийом первинної економічної інформації (документів) та їх аналогів на машинних носіях, перевірка повноти і правомірності заповнення показників та даних;

- автоматизований контроль, коригування, сортування, групування і нагромадження даних первинних документів у машинних у машинних аналогах реєстрів;

- формування довідників аналітичних об'єктів.

Заключним етапом процесу є:

- отримання результатів за звітний період за запитом користувача або у вигляді аналітичних таблиць, діаграм, довідок;

- формулювання висновків та розробка рекомендації на основі отриманих даних.

Порядок ведення вищеописаного технологічного процесу при комп'ютерній формі обліку наведено на рис.2.3 [6, с.410].

Форми обліку, що передбачають застосування комп'ютерів, дозволяють ефективно задовольнити вимоги розподілу облікової праці, аналітичності та оперативності. Перша вимога – можливість здійснення широкого розподілу праці – виконується завдяки тому, що сучасні програмно-апаратні комп'ютерні системи побудовані, як правило, на принципах розподіленої обробки даних (тобто функціонування розподільної системи обробки інформації).

Саме завдяки програмно реалізованому механізму, що дозволяє працювати з однією базою даних кільком користувачам з'явилась можливість одночасно працювати з одним обліковим реєстром не одному, а декільком працівникам.

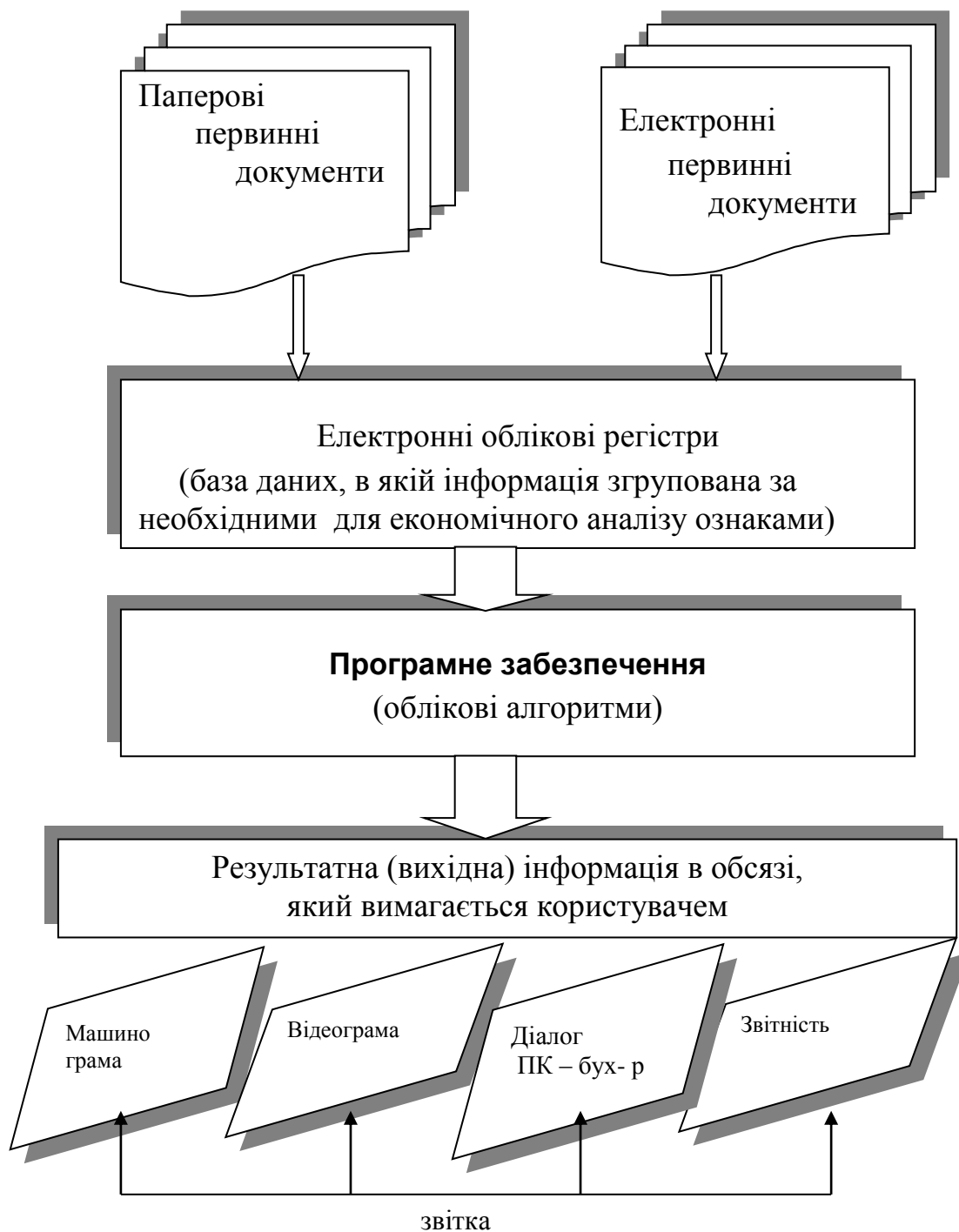

Рис. 2.3. Схема комп'ютерної форми облікового процесу

Функціонування автоматизованих систем обробки інформації ґрунтується на машинному перетворенні інформації про господарську діяльність підприємств.

Автоматизована система обробки інформації використовується в обліково-аналітичному процесі у зв'язку із зростанням обсягів інформації до

таких меж, коли комплексно обліковувати і контролювати діяльність підприємства без електронно-обчислювальних машин неможливо.

В умовах використання електронно-обчислювальних машин найбільш ефективним з погляду розробки, впровадження і подальшого розвитку є формування загальної бази даних для всіх функціональних підсистем і спеціалізованої для кожної зокрема, у тому числі і для обліку та аналізу фінансових результатів.

Такий підхід особливо важливий при створенні інформаційної моделі керованого об'єкту, оскільки не всі підсистеми і завдання розв'язуються одночасно. Крім того, такий диференційований підхід забезпечує формування даних кожної підсистеми і окремих завдань з урахуванням потреб інших підсистем.

Зауважимо, що і загальні, і спеціалізовані підрозділи бази даних в умовах використання електронно-обчислювальних машин створюються з урахуванням вимог в разі передавання звітної інформації різними органами управління, відділенням, секторам тощо.

Режим функціонування баз даних, як відомо, включає створення банку даних і його коригування, відповіді на запити і обслуговування банку даних. Перших два режими – це не що інше, як формування і використання бази даних – основи бухгалтерського обліку, і саме в організації їх вирішальна роль належить працівникам обліку.

При повній комп'ютеризації господарської діяльності підприємства поняття форми обліку переходить в поняття системи обліку, що має наступні характерні ознаки [6, с.414].

Комп'ютерна система бухгалтерського обліку характеризується повною автоматизацією обробки і систематизації облікової інформації. При цьому будь-які дані можуть відобразитися в обліку відразу після їх введення в інформаційну базу даних.

Систематизація і узагальнення облікових і аналітичних даних, що існують в інформаційній базі, здійснюється автоматично і відображається у результатних даних для обліку, контролю і аналізу.

Узагальнення даних в синтетичному і аналітичному обліку здійснюється одночасно на підставі однієї і тієї ж інформації.

Комп'ютерна система передбачає автоматизоване виконання задач бухгалтерського обліку як в регламентному, так і діалоговому (інтерактивному) режимах.

При використанні режиму діалогу збільшується оперативність обліку, контролю і аналізу, з'являється можливість отримання необхідних довідкових і аналітичних даних протягом звітного періоду, а не тільки по його закінченні. При цьому обсяг інформації, що регламентно надається користувачам, значно скорочується і обмежується тільки даними, що необхідні і достатні для виконання конкретних облікових робіт. Додаткові дані можна отримати за запитом. При бажанні можна перевірити правильність розрахунків отримати розшифровки кожного результату із зазначенням всієї вхідної інформації і порядку проведення розрахунків.

В значній мірі автоматизується контроль ведення бухгалтерського обліку, що сприяє підвищенню достовірності і правильності облікових даних. На бухгалтерський апарат при цьому покладено в основному обов'язок контролювати виконання облікових робіт. Бухгалтери при необхідності можуть перевірити показники, відображені у вихідних облікових документах.

В комп'ютерній системі бухгалтерського обліку забезпечується обмежений доступ як до первинної, так і систематизованої інформації шляхом введення паролів секретності, перевірки повноважень на доступ до інформації, виявлення і недопущення несанкціонованого доступу до інформації, що зберігається на машинних носіях.

Сучасний ринок програмного забезпечення та інформаційно-розробницьких послуг дозволяє суб'єктам господарської діяльності вибрати один з двох шляхів комплексної автоматизації.

Перший полягає у розробці власного програмного забезпечення. Перевагою цього методу є повна адекватність створеного програмного продукту предметній області і точність відображення особливостей організаційної структури, напрямків діяльності та інформаційних потреб всіх рівнів ієрархічної системи управління. Недоліками можна назвати недостатню універсальність та модифікаційну здатність власної програмної розробки, а також порівняно високу вартість проектування, програмування, упровадження і супроводу.

Другий шлях – це вибір і придбання універсальної бухгалтерської програми, генерування і налагодження її основних процедур відповідно до форми обліку, системи документообігу, розподілу повноважень і аналітичних потреб підприємства. Такий варіант був обраний на досліджуваних підприємствах, а саме впровадження програмного продукту SunSystems.

В зарубіжних країнах вибір комп'ютерного, системного і програмного забезпечення для сфери обліку і управління відбувається комплексно відповідно до вимог і особливостей облікового процесу, організаційної структури фірми, інформаційних потреб, фінансових і технічних можливостей.

До основних видів прикладних програм, які використовуються у сфері обліку і аналізу належать:

- програми, написані на мовах високого рівня, наприклад C ++, TurboPascal;
- програми, створені засобами систем управління базами даних, таких як Informix, Access , або FoxPro;
- електронні таблиці (Excel, SuperCalc, Lotus 1-2-3).

Комп'ютерні системи бухгалтерського обліку пройшли великий шлях в своєму становленні та розвитку. Вони змінювалися паралельно із змінами інформаційних технологій, програмних і технічних засобів обробки інформації, методів і засобів розробки, концепцій побудови ІС. Ринок комп'ютерних систем бухгалтерського обліку почав формуватися з початку 90-х років. На сьогоднішній день існує велика кількість різноманітних програмних засобів

автоматизації бухгалтерського обліку: від засобів автоматизації локальної задачі бухгалтерського обліку до повно функціональних комп'ютерних систем бухгалтерського обліку в складі ІС підприємства.

Ринок програмних продуктів комп'ютерних систем бухгалтерського обліку пов'язаний із провідними фірмами – розробниками, які забезпечують наступний набір послуг (табл. 2.5):

Таблиця 2.5.

Рейтинг фірм, максимальне число балів [1, с.93]

Місце	Назва фірми	Рейтинг
1	ІС: Підприємство	91
2	Інтелект-Сервіс	78
3	Парус	77
4	Галактика	75
5	Діасофт	72
6	R-STYLE SOFTWARE LAB	70
7	COGNITIVE TECHNOLOGIES LTD	66
8	Інфін	63
9	Інфософт	60
10	Омега	58

- розробку, розповсюдження (продаж) готових програмних продуктів для створення комп'ютерних систем бухгалтерського обліку;
- консалтингові послуги по проектуванню комп'ютерних систем бухгалтерського обліку, вибору програмних засобів;
- створення інформаційно-правових систем для комп'ютерних систем бухгалтерського обліку;
- видавництво та розповсюдження літератури для комп'ютерних систем бухгалтерського обліку;
- організація учбових центрів для підготовки користувачів комп'ютерних систем бухгалтерського обліку.

Фірми-розробники комп'ютерних систем бухгалтерського обліку пропонують широку номенклатуру програмних продуктів, які враховують потреби користувачів.

Ряд фірм-розробників створюють програмні продукти єдиної серії під загальною торгівельною маркою. Вони призначені для підприємств різних

масштабів або предметних областей, мають типові елементи, використовують типові інформаційно-технологічні рішення.

В сьогоденних умовах дуже поширеним є самостійна організація робочого місця економіста. Переважно спеціалісти самостійно автоматизують і програмують найбільш типові і важливі операції облікового і аналітичного процесу, застосовуючи для цього можливості сучасних інтегрованих пакетів прикладних програм, електронних табличних процесорів, систем управління базами даних.

Microsoft Excel – один з найбільш поширених додатків Microsoft Office, який використовується в роботі спеціалістами різного профілю, оскільки є потужним програмним засобом для роботи з таблицями даних, які дозволяють впорядковувати, аналізувати та графічно представляти різноманітні види даних.

Електронні таблиці є ідеальним середовищем для виконання обчислень різної складності без особливих затрат на програмування, забезпечують зберігання великих масивів інформації типу реляційних баз даних – більше 60 тис. записів на кожному листі робочої книги. В Microsoft Excel включений розвинутий математичний апарат, спеціалізовані інформаційні технології статистичного аналізу.

Інформаційні технології Microsoft Excel доступні користувачам різної кваліфікації – від кінцевих користувачів, які як правило, обмежуються заповненням таблиць даними, завданням найпростіших розрахункових формул, командами меню до професійних програмістів, які створюють комплексні інформаційні технології, основані на використанні всього арсеналу засобів Microsoft Excel. В першу чергу, це набір вбудованих функцій, стандартні настройки, з допомогою інструментальних засобів (мова програмування Visual Basic) створюють закінчені додатки та спеціальні „надбудови” Microsoft Excel, які забезпечують високий рівень автоматизації обробки інформації.

Microsoft Excel широко використовуються для автоматизації бухгалтерського обліку. Документи розрахункового характеру можуть

переводитись в електронну форму, зберігатися як шаблони для багаторазового використання. Microsoft Excel підтримує електронний документообіг, забезпечуючи створення, списання, пошук та зберігання документів складної структури, взаємозв'язок комплексів розрахункових документів.

Широко використовується Microsoft Excel також як додатковий продукт, що дозволяє виконувати функції не доступні або важко доступні для готових програмних продуктів. Для таких цілей на підприємствах використовується Microsoft Excel, в який переноситься інформація, сформована в SunSystems для подальшої обробки. Так, при необхідності проведення аналізу витрат за ряд періодів в SunSystems формується звіт про обороти окремо за кожний місяць. В такому вигляді інформація є достатньо наочною, проте не підлягає обробці.

Тому, наступним кроком для отримання інформації у необхідному для аналізу вигляді є перенесення даних із звітів, сформованих в SunSystems по кожному періоду окремо в Microsoft Excel. Об'єднавши інформацію з трьох звітів в один масив. В такому вигляді інформація придатна для будь-якої подальшої обробки – горизонтального або вертикального аналізу по статтях витрат, напрямках діяльності тощо.

Крім того, робота з табличним процесором Excel дозволяє:

- використовувати для збереження взаємозалежних таблиць робочу книгу, що складається з окремих аркушів, які можна в процесі роботи видаляти, перейменовувати, переставляти місцями, копіювати і приховувати;
- застосовувати зустрічні засоби коректування даних у таблиці, використовувати широкий спектр можливостей роботи з фрагментами;
- для розрахунків, крім написання формул, використовувати великій набір убудованих функцій, для завдання яких може застосовуватися Майстер функцій;
- застосовувати імена для посилання;
- здійснювати належне оформлення таблиць – застосовувати різноманітні шрифти, способи вирівнювання тексту і чисел, зміни ширини стовпців і висоти рядків, затемнення й обрамлення ячеек;

- застосовувати різноманітні формати відображення числових даних;
- для графічного представлення даних робітника листа застосовувати широкий набір діаграм; належним чином оформляти їх і друкувати;
- виконувати зведення даних з декількох таблиць шляхом їхньої консолідації;
- автоматично розраховувати проміжні підсумки, створювати зведені таблиці.

Під час розв’язання задач з використанням пакету електронних таблиць: по-перше, не губиться алгоритм розв’язку задачі; по-друге, користувач звільняється від рутинної роботи розрахунків, по-третє, економія часу, по-четверте, є можливість графічної інтерпретації результатів спостереження.

Основна перевага й відмінність електронних таблиць полягає саме у простоті використання засобів обробки даних. Хоча ці засоби за своїми можливостями можна порівняти з базами даних, робота з ними не потребує від користувача спеціальної підготовки в області програмування.

Обробка включає в себе:

- проведення різноманітних обчислень з використанням потужного апарату функцій та формул;
- дослідження впливу різноманітних факторів на дані;
- вирішення задач оптимізації;
- отримання вибірки даних, які задовольняють певним критеріям;
- побудова графіків та діаграм;
- статистичний аналіз даних.

Підбиваючи підсумок проведеної роботи зазначимо, що в цілому ефективність використання електронних таблиць обумовлюється дією ряду факторів організаційного, інформаційного й економічного характеру. Цими перевагами і користується ДП „Чортківліспосп” та для ведення бухгалтерського обліку використовує пакет програм 1С „Бухгалтерія”.

Висновки до розділу 2

Становлення ринкових відносин супроводжується підвищенням ролі прибутку як матеріальної основи руху економічних інтересів підприємства і держави. Тому, організація бухгалтерського обліку обумовлює потребу перегляду методології формування фінансових результатів.

Сутність фінансових результатів визначається як різниця між доходами і витратами або як приріст (зменшення) власного капіталу підприємства, створений в процесі підприємницької діяльності за звітний період за виключенням зміни капіталу за рахунок внесків або вилучення власниками.

Доведено, що використання принципу нарахування та відповідності доходів і витрат, передбаченого Законом „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, принципу „витрати-випуск”, що відповідає рекомендаціям Комітету з міжнародних стандартів та Міжнародної Федерації бухгалтерів, разом із високим ступенем деталізації доходів і витрат створює систему, яка є досить зручною для складання звітності та максимально наочною для прийняття рішень.

За результатами проведеного дослідження обліку формування доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) запропоновано відображення в обліку на рахунку 70 „Доходи від реалізації”, а також при складанні Звіту про фінансові результати – чистого доходу (без непрямих податків), що дозволяє підвищити наочність інформації, позбавити необхідності додаткових вирахувань, а також скорочує алгоритм обчислення прибутку від операційної діяльності для складання Звіту про фінансові результати.

Обґрунтовано доцільність використання чіткого розподілу доходів, витрат і фінансових результатів за видами діяльності для складання форми 2 „Звіт про фінансові результати”, що забезпечує узгодженість із іншими формами фінансової звітності (а саме з формою 3 „Звіт про рух грошових коштів”). Доведено, що така узгодженість дозволить досягти комплексного

підходу до складання фінансової звітності, а також підвищити оперативність отримання інформації внутрішніми та зовнішніми користувачами.

З метою забезпечення оптимального співвідношення між інтересами підприємства і держави під час розподілу прибутку доцільним є впровадження регресивної системи оподаткування прибутку, що передбачає зменшення ставки податку за умов збільшення розміру прибутку до оподаткування. Запровадження запропонованої системи розподілу прибутку обумовить необхідність удосконалення оперативного обліку та аналізу для управління формуванням фінансовими результатами.

Дослідження показали, що в умовах використання електронних обчислювальних машин найбільш ефективним з погляду розробки, впровадження і подальшого розвитку є формування загальної бази даних для всіх функціональних підсистем і спеціалізованої для кожної зокрема, у тому числі і для обліку, аналізу та аудиту фінансових результатів.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ТА АУДИТ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ

3.1. Теоретичні аспекти аналізу та аудиту фінансових результатів

Досягнення цілей залежить від багатьох факторів, разом з тим без перебільшення можна стверджувати, що інтегральною ознакою успішності в їх досягненні є стабільність генерування прибутку. Справа в тому, що не всі із перерахованих вище систем є відкритими; наприклад, система управлінського обліку, в рамках якої, зокрема, оцінюється ефективність технологічних процесів, конфіденційна; недосяжними для зовнішнього користувача є також показники, які генеруються в рамках цієї системи. Навпаки, прибуток – загальнодоступний показник. Крім того, вже не є секретом для бізнесменів та інвесторів, що прибуток – лише один з показників, тому необхідно орієнтуватися не тільки і не стільки на прибуток, скільки на сукупність показників, які комплексно характеризують майновий та фінансовий потенціали підприємства. Виконати це можна за даними публічної звітності. Саме цим в значній мірі пояснюється стійка популярність відповідних методик оцінки, які базуються на звітності. Крім того, фінансова звітність є основним і найбільш достовірним інформаційним забезпеченням процесу прийняття фінансових та управлінських рішень.

Фінансова звітність – це система показників про майновий та фінансовий стан господарюючого суб'єкта, а також фінансових результатах його діяльності за звітний період, представлених, як правило, в табличній формі та сформованих безпосередньо в результаті закриття рахунків Головної книги.

Оскільки при закритті рахунків їх сальдо може попадати або в Звіт про фінансові результати або в Баланс (дод. Е, дод. Ж), основними формами звітності є саме ці дві форми, будь-які інші по суті є аналітичними розшифровками або додатками до перших двох. Більше того, оскільки

підсумковий показник Звіту про фінансові результати – чистий прибуток (збиток) – включений в Баланс, то в цьому сенсі даний звіт також являє собою лише аналітичну розшифровку одного балансового показника.

Проте у зв'язку з важливістю показника прибутку, бажанням розкрити фактори його формування і виділена самостійна звітна форма, безпосередньо пов'язана лише з прибутком. Крім того, форма звіту дозволяє без додаткових вибірок здійснити горизонтальний аналіз його основного показника, тобто встановити абсолютний приріст і темпи росту прибутку.

В останні роки все більше визнання у світовій практиці набуває підхід до обґрунтування складу звітних форм, орієнтований на основного користувача – власника підприємства. Спираючись на звітність, користувач – власник повинен отримати уявлення про чотири основні аспекти діяльності підприємства:

- майновий і фінансовий стан підприємства з позиції довгострокової перспективи;
- фінансові результати, які регулярно генеруються даним підприємством;
- зміни в капіталі власників;
- ліквідність.

Перший аспект діяльності знаходить відображення в Балансі: активна сторона балансу дає уявлення про майно підприємства, пасивна – про структуру джерел його коштів.

Другий аспект представлений в Звіті про прибутки та збитки – всі доходи та витрати підприємства за звітний період в певних групуваннях представленні в цій формі. Розглядаючи форму в динаміці, можна зрозуміти, наскільки ефективно в середньому працює компанія.

Третій аспект відображається в Звіті про власний капітал, де відображено рух всіх компонентів власного капіталу: статутного та додаткового капіталів, прибутку тощо.

Четвертий аспект визначається тією обставиною, що для ритмічності розрахунків з кредиторами важливий не прибуток, а наявність грошових коштів у потрібних об'ємах та у потрібний час. Характеристику цього аспекту фінансово-господарської діяльності надає Звіт про рух грошових коштів.

Перелічені звіти, які дають характеристику вище вказаних аспектів фінансового-господарської діяльності компанії, разом утворюють мінімальний набір звітних форм, які рекомендовані для публікації міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. Всі інші форми звітності, які формуються компанією, розглядаються як додатки до основної звітності.

Слід відмітити, що на сьогоднішній день баланс складається за принципом нетто, який використовується в усіх економічно розвинутих країнах. Баланс, в валюту якого безпосередньо входять основні та регулюючі статті, називається балансом-брутто; баланс, в валюту якого регулятиви не включаються, називається балансом-нетто.

Історично, довгий час в нашій країні у балансі оцінка, наприклад, основних засобів та нематеріальних активів відображалась як за первісною, так і залишковою вартістю, тобто використовувався баланс-брутто. Так, основні засоби відображалися в першому розділі активу балансу, а їх знос, як самостійна стаття, в першому розділі пасиву. Очевидно, що тим самим суттєво завищувалась валюта балансу; іноді підвищення досягало 30 % валюти балансу.

Процес переходу від балансу-брутто до балансу-нетто, який є обов'язковим елементом попередніх методик аналізу фінансового стану підприємства, називається процесом очистки балансу від регулятивів.

Про вказану особливість складання звітності обов'язково потрібно знати фінансовому аналітику, якщо йому необхідно займатись ретроспективним аналізом. Оскільки складання балансу в оцінці брутто призводить до завищення валюти балансу, що по суті є рівнозначним появі певних псевдо активів. Вважається, що баланс-нетто дає більш реальну уяву про оцінку активів та зобов'язань. Перелік найбільш значущих по питомій вазі основних та

регулюючих рахунків, які необхідно приймати до уваги, аналізуючи баланси різних років, наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1.

Перелік основних та регулюючих рахунків ДП „Чортківлісгосп”

НАЙМЕНУВАННЯ РАХУНКУ		ВІДОБРАЖЕННЯ ОБ'ЄКТА ОБЛІКУ	
основного	регулюючого	в балансі- бруто	в балансі -нетто
10 Основні засоби	131 Знос основних засобів	Початкова вартість	Залишкова вартість
11 Інші необоротні матеріальні активи	133 Знос інших необоротних матеріальних активів	Початкова вартість	Залишкова вартість
12 Нематеріальні активи	133 Знос нематеріальних активів	Початкова вартість	Залишкова вартість
37 Розрахунки з різними дебіторами	38 Резерв сумнівних боргів	Облікова оцінка	Оцінка за мінусом резервів

Отже, ми розглянули логіку формування звітності як певного інформаційного масиву, який дає комплексну кількісну характеристику підприємства. Однак, однією з основних помилок користувачів фінансової звітності є спроба механічного розрахунку набору показників, які рекомендуються в різних посібниках.

Перш, ніж починати розрахунки необхідно скласти чітку уяву про вихідну інформаційну базу: її склад, зміст, структуру, принципи підготовки, економічні інтерпретації основних її елементів, їх взаємозв'язок тощо.

В повній мірі цей тезис відноситься до аналізу фінансової звітності, всі показники якої, по-перше, не мають очевидної інтерпретації, по крайній мірі для початківців, і, по-друге, взаємопов'язані та взаємообумовлені.

Відмітимо, що очевидність (реальна чи уявна) економічної інтерпретації деяких показників звітності конкретним користувачем визначається не тільки рівнем його аналітичної підготовки, але й тією обставиною, що більшість показників в системі обліку формуються в умовах обмежень, які накладаються методологією бухгалтерського обліку та податкового законодавства.

Крім того, прийняття ідеології про регулювання обліку за допомогою стандартів (положень) бухгалтерського обліку призводить до різноманітності звітних форм, при цьому однойменні статті (показники) конкретної форми в різних підприємствах можуть мати різне наповнення, статті можуть по різному групуватись, можлива непорівнянність їх показників через зміни методології обліку тощо.

В світовій практиці існує два підходи до проведення аналізу: управлінський і фінансовий, які мають свої цілі та інструменти. Проте кожен з них використовується як для ефективного контролю за виробництвом і фінансовим станом фірми, так і для вироблення і прийняття рішень.

В зарубіжних країнах важливим елементом економічного аналізу є оцінка діяльності компаній і тенденцій економічного розвитку. З цією метою в світовій практиці фінансового аналізу розроблена відповідна методологія інтерпретації звітності на основі комплексу коефіцієнтів, значимість яких в конкретних обставинах визначається індивідуально у відповідності з особливостями діяльності компаній. Слід зазначити, що методологія аналізу прибутковості (ефективності) діяльності компаній не визначається міжнародними стандартами, а має, як правило, національні особливості.

Існує чотири основні етапи для проведення будь-якого фінансового аналізу:

- вибір параметру, який має найбільше значення (етап збору та підготовки вихідної інформації);
- його пошук та розрахунок при необхідності;
- інтерпретація його величини з метою отримання розуміння стану компанії;
- висновки та рекомендації.

Інтерпретація показників може здійснюватись двома способами:

- аналіз тренда (trend analysis);
- порівняння з еталонними показниками (benchmarking). [77, с. 140].

Аналіз тренда – це огляд того, як даний показник змінився за певний період часу. Тренди можуть розповісти про те, як відбувалось управління компанією, а також можуть допомогти спрогнозувати її майбутній стан.

Порівняння з еталонними показниками означає проведення порівняння показників за певний період часу з аналогічними показниками конкурентів або із загальноприйнятими показниками.

Порівняння з конкурентами особливо корисне для визначення відносної ефективності компанії в одній галузі промисловості.

Існує інша причина, по якій ми проводимо різницю між основною господарською діяльністю та структурою капіталу. Компанії в одній галузі промисловості можуть мати різну структуру капіталу. Одні компанії можуть мати велику заборгованість, інші – зовсім не мати. При бажанні провести порівняння методів, якими компанії здійснюють свою діяльність, знання структури їх капіталу не є корисними.

Навіть при співставленні з конкурентами найкращий підхід – це огляд тренда показників, а не розгляд їх на даний момент часу. Звичайно, це більш трудомісткий процес, але він дозволяє отримувати більш достовірну картину того, як компанії функціонують відносно одна одної.

Як було зазначено вище, методика фінансового аналізу полягає в обчисленні коефіцієнтів (ratio analysis). Його мета полягає в правилі „3 E” – economy, efficiency, effectiveness (економія, продуктивність, ефективність).

На основі показника валового прибутку можна визначити різноманітні коефіцієнти рентабельності.

Коефіцієнт чистого прибутку на одиницю продажу, який свідчить про те, що його зростання є відображенням позитивної тенденції за умови випуску високоякісної продукції, яка задовольняє потреби покупців. Проте досягнення високого значення даного показника за короткий строк має позитивний зміст лише при збереженні високої якості продукції, оскільки зниження якості при збільшенні об'єму продажу може призвести до падіння попиту в майбутньому. Цей коефіцієнт використовується у вітчизняній аналітичній практиці:

Чистий прибуток на одиницю продажу (синоніми: чиста рентабельність реалізованої продукції, чиста маржа), англomовний термін – Net Profit Margin, NPM.

$$\text{NPM} = \frac{\text{чистий прибуток}}{\text{продаж}} \quad (3.1.)$$

Коефіцієнт доходності, відрізняється від попереднього показника тим, що не включає в себе накладні витрати, так як вони не змінюються в залежності від об'єму продажу. Цей коефіцієнт показує, який додатковий прибуток можна було б отримати при розширенні об'єму продажу.

Коефіцієнт доходності (синоніми: валова рентабельність реалізованої продукції, валова маржа), англomовний термін – Gross Profit Margin, GPM.

$$\text{GPM} = \frac{\text{валовий прибуток}}{\text{продаж}} \quad (3.2.)$$

Коефіцієнт доходності вважається найбільш наочним показником рентабельності підприємства в західній практиці. Зростання цього коефіцієнта може означати або підвищення цін на продукцію при незмінній собівартості, або зниження витрат виробництва при збереженні цін. Зменшення коефіцієнта може бути викликане або зниженням цін без відповідного зменшення витрат, або підвищенням собівартості продукції при незмінних цінах.

Рентабельність продаж показує, яку суму операційного прибутку отримує підприємство з кожної грошової одиниці реалізованої продукції. Тобто, скільки процентів виручки від продажу залишається у підприємства після покриття собівартості продукції. Показник рентабельності продаж характеризує найважливіший аспект діяльності компанії – реалізацію основної продукції, а також оцінює долю собівартості в продажах.

Рентабельність продаж (синоніми: операційна рентабельність реалізованої продукції, операційна маржа), англomовний термін – Operating Income Margin, OIM.

$$\text{OIM} = \frac{\text{операційний прибуток}}{\text{продаж}} \quad (3.3.)$$

Універсального еталонного показника, який можна використовувати для визначення норми рентабельності продаж не існує. Показник коливається від однієї галузі до іншої, а також в залежності від загальних економічних умов, проте існують деякі дуже приблизні показники, визначені в західній практиці:

- оптова (роздрібна) торгівля – 5 %;
- промисловість – 10%;
- сфера обслуговування – 15%.

Відношення чистого прибутку до суми активів, англomовний термін – Return on assets, ROA. Низький рівень коефіцієнта або його тенденція до зниження може свідчити або про надмірні вкладення в активи, або про недостатній рівень продажу, або про спад ділової активності підприємства.

Рентабельність капіталу, англomовний термін – Return on equity, ROE. Визначає норму чистого прибутку на вкладений капітал і характеризує ефективність вкладення засобів з точки зору акціонерів. Максимізація показника є головним завданням управління підприємством.

$$\text{ROE} = \frac{\text{чистий прибуток}}{\text{капітал}} \quad (3.4.)$$

Закінчуючи огляд коефіцієнтів рентабельності, важливо зазначити, що вони відносяться до найбільш варіаційних за своїм змістом, за алгоритмом обчислення показників. Тому користувачам необхідно пам'ятати наступні тези:

- існує велика кількість коефіцієнтів рентабельності;
- коефіцієнти рентабельності являють собою частковий випадок показників ефективності;
- при використанні даних коефіцієнтів необхідно уточнювати, про який коефіцієнт іде мова в залежності від того, який із показників прибутку закладений в основу розрахунку, і однозначно ідентифікувати алгоритм його розрахунку.

Крім того, є складності, що обмежують аналіз коефіцієнтів, серед яких:

- при порівнянні в часі: необхідно враховувати інфляційні зміни; зміни в обліковій політиці фірми, що не дає можливості використовувати данні для

порівняння з аналогічною інформацією минулих періодів; при плануванні показників на наступні періоди не можна виходити виключно з показників сьогоднішніх, оскільки умови підприємницької діяльності можуть змінюватись непередбачено (а саме, зміни законодавства, податкової системи, зростання конкуренції тощо).

– при порівнянні між різними фірмами: відмінність у методах ведення бухгалтерського обліку, особливо при порівнянні між компаніями різних країн та неможливість використання окремих діагностичних методик українськими компаніями; фінансовий рік в різних фірмах може закінчуватись в різний час; конкретні компанії навіть в одній галузі можуть відрізнятись по асортименту виборів, по структурі витрат або по цілям виробництва.

– загальні проблеми: рахунки містять лише ті дані, які можуть бути виражені у вартісних вимірниках. Тому в них немає суттєвої виробничої інформації, не приймаються до уваги якісні характеристики товарів і послуг, робочої сили. Дія саме цих факторів призводить до утворення гудвілу; не вся необхідна для порівняльної оцінки галузі, ряду компаній, інформація публікується.

На сьогоднішній день не існує єдиної методики використання коефіцієнтів для оцінки фінансових результатів. Кожне підприємство має можливість самостійно формувати комплекс коефіцієнтів і показників, виходячи з власних потреб. Проте узагальнену модель аналізу результативності фінансово-господарської діяльності можна представити у вигляді рис. 3.1.

Представлена модель аналізу є відкритою для всіх зацікавлених осіб, оскільки базується на даних публічної звітності. Мова йде про кінцеві фінансові результати, тобто результати, які, по-перше, підводять підсумки діяльності підприємства за певний період і, по-друге, дозволяють дати комплексну оцінку його системоутворюючих характеристик, які мають важливе значення перш за все з позиції довгострокової перспективи.

До таких характеристик відносяться: ступінь фінансової стійкості; структура активів, в які вкладено капітал і які, по суті, визначають можливості

стійкого генерування прибутку; оптимальність структури джерел фінансування як з позиції стабільності поточної діяльності, так і з позиції довгострокової перспективи; порівняльна динаміка капіталу, виручки, прибутку тощо.

Рис. 3.1. Модель аналізу результативності фінансово-господарської діяльності

Як видно на рис.3.1 в даному блоці аналізу доцільно виділити два підрозділи: оцінка фінансових результатів та оцінка фінансового стану. В першому розділі розраховуються показники прибутку та рентабельності, тобто відображається результативність та ефективність роботи за звітний період, в другому – показники, які характеризують ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість, оборотність коштів тощо (додаток Ж).

Аналітичні процедури даного напрямку аналізу, безумовно можуть бути стандартизовані та уніфіковані, а результати аналізу піддаються зрозумілій інтерпретації та багатоваріантному представленню у вигляді, доступному для розуміння користувачами різного ступеню підготовки в області обліку, аналізу,

фінансів (тобто варіаційність з орієнтацією на запити користувачів в рамках уніфікованої системи звітних даних).

3.2. Методика аналізу фінансових результатів діяльності підприємства

В загальному вигляді програму комплексного аналізу результативності фінансово-господарської діяльності можна представити у вигляді системи показників, які характеризують потенційну та фактичну можливість підприємства розраховуватись по поточних зобов'язаннях, його фінансову стійкість та результативність роботи підприємств з позиції ефективності використання окремих видів ресурсів.

З позиції кількісної оцінки можна виділити три типові процедури, які були використані для проведення аналізу і які рекомендовані для проведення на регулярній основі:

- вертикальний аналіз;
- горизонтальний аналіз;
- побудова системи показників і аналітичних коефіцієнтів.

Стійкість фінансового стану підприємства в значній мірі залежить від доцільності та правильності вкладання фінансових ресурсів в активи. Активи динамічні по своїх природі. В процесі функціонування підприємства і величина активів і їх структура постійно підлягають змінам. І найбільш загальне уявлення про якісні зміни в структурі коштів та їх джерел, а також динаміку цих змін можна отримати за допомогою вертикального і горизонтального аналізу звітності.

Вертикальний аналіз балансу показує структуру коштів підприємства і їх джерел, коли суми по окремих статтях або розділах беруться в процентному співвідношенні до валюти балансу. Можна виділити дві основні риси, які обумовлюють необхідність і доцільність проведення вертикального аналізу:

– перехід до відносних показників дозволяє проводити міжгосподарські порівняння економічного потенціалу і результатів діяльності підприємств, які відрізняються розмірами використовуваних ресурсів та іншими об'ємними показниками;

– відносні показники в певній мірі згладжують негативний вплив інфляційних процесів, які можуть суттєво викривити абсолютні показники фінансової звітності і тим самим заважати їх співставленню в динаміці.

Цей вид аналізу корисний також при розгляді структури доходів і витрат.

Сутність горизонтального аналізу полягає в побудові декількох аналітичних таблиць, в яких абсолютні показники доповнюються відносними темпами росту. Як правило, беруться базисні темпи росту за ряд років (суміжних періодів), що дозволяє аналізувати не тільки зміни окремих показників, а й прогнозувати їх значення. Цінність результатів горизонтального аналізу суттєво знижується в умовах інфляції.

Горизонтальний і вертикальний аналізи взаємодоповнюють один одного. Тому на практиці будують аналітичні таблиці, які характеризують як структуру звітності, так і динаміку окремих її показників. Обидва аналізи є цінними при міжгосподарських порівняннях, оскільки дозволяють порівнювати звітність різних по роду діяльності і об'ємах виробництва підприємств.

Очевидно, що інформаційно-аналітичну основу наведеної програми аналізу результативності господарської діяльності складає певна система показників. Існують різні класифікації системи аналітичних коефіцієнтів, які дозволяють отримати детальну характеристику фінансово-господарської діяльності підприємства.

Розглянемо відповідні розділи представленої методики аналізу поетапно.

Ефективність використання економічного потенціалу. Співставлення витрат або авансованого капіталу і отриманого доходу є основним критерієм оцінки ефективності діяльності підприємства. Тому, економічний аналіз діяльності підприємства передбачає розрахунок показників рентабельності, який здійснюється на основі фінансової звітності і дає можливість визначити

ефективність вкладення засобів у підприємство та раціональність їх використання.

У прикладних науках відрізняють дві групи показників рентабельності як відносні показники, в яких прибуток зіставляється з певною базою, яка характеризує підприємство з однієї з двох сторін – ресурси або сукупний дохід у вигляді виручки, отриманої від контрагентів в ході поточної діяльності. Два типи базових показників і визначають дві групи коефіцієнтів рентабельності. В першому випадку базовими показниками (тобто знаменниками дробу коефіцієнта рентабельності) є вартісні оцінки ресурсів (капітал, матеріальні ресурси в різній класифікації тощо), в другому випадку – показники виручки від реалізації товарів, продукції, робіт, послуг (в цілому і по видах).

Існує велика різноманітність коефіцієнтів рентабельності (доходності) в залежності від того, з якої позиції намагаються оцінити ефективність фінансово-господарської діяльності комерційної організації. Не випадково, у світовій обліково-аналітичній практиці відомі різні інтерпретації показників прибутку, а єдиного універсального коефіцієнта ефективності не існує.

Проте, аналізуючи даний показник слід відмітити, що рентабельність продаж визначається результативністю роботи звітного періоду, можливий та планований ефект від довгострокових інвестицій він не враховує.

Рентабельність робочого (оборотного) капіталу є в деякій мірі характеристикою свободи маневреності та фінансової стійкості підприємства з позиції короткострокової перспективи. Негативним явищем при оцінці даного показника є перевищення короткострокової кредиторської заборгованості над оборотними активами, що свідчить про те, що в даній ситуації одним з джерел покриття основних засобів та інших необоротних активів є короткострокова кредиторська заборгованість. Фінансовий стан підприємства, в даному випадку розглядається як нестійкий.

Рентабельність власного капіталу пов'язана з показником фінансової залежності. Чим більша залежність підприємства від позикового капіталу, тим більш ризиковим є підприємство з позиції акціонерів, інвесторів і кредиторів.

Багато управлінських рішень пов'язані з дилемою: „добре їсти чи спокійно спати?”. Якщо обирається перший варіант, то приймають рішення, орієнтовані на отримання великого прибутку навіть ціною великого ризику.

Звичайно, досить складно аналізувати рентабельність (яка перш за все ґрунтується на прибутковості) підприємств із значними збитками. Звичайно, що рентабельність власного капіталу в даній ситуації не аналізується. Проте збитки вищевказаних підприємств пов'язані із значними фінансовими витратами, а саме залученням позикового капіталу, що характерно для новостворених підприємств і негативно впливає на кінцевий фінансовий результат в поточному періоді. Найбільш стабільним є підприємство підтримувало найбільш стійкі позиції щодо ефективності використання економічного потенціалу.

Проведемо розрахунок наведених показників для досліджуваного нами ДП „Чортківлісгосп” (табл. 3.2.).

Таблиця 3.2.

Ефективність використання економічного потенціалу

ДП „Чортківлісгосп”

Показники	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Рентабельність продаж	9,3%	11,71%	16,45%
Рентабельність активів	1,35%	1,67%	10,9%
Рентабельність робочого капіталу	3,4%	4,9%	33,0%
Рентабельність власного капіталу	3,42%	4,24%	23,8%
Чиста рентабельність підприємства	16,27%	3,73%	9,29%

Якщо, взяти до уваги отримані дані, то слід зазначити, що відсоток виручки від продажу, який залишився підприємству у 2010 та 2011 роках мав тенденцію до збільшення, але 2012 року його показник склав 16,45%, тобто виручка від продажу, яка залишається підприємству ще збільшилась. Така ж сама ситуація спостерігається із ефективністю використання активів. У 2010-2011 роках відбулося збільшення із 1,35% до 1,67%, а 2012 року збільшилась

до 10,9%. Це означає, що активи використовуються ефективно. Така ж сама тенденція спостерігається і з іншими показниками, що дає змогу констатувати наростаючу прибутковість підприємства.

Аналізуючи показники рентабельності необхідно звернути увагу на те, що однією з причин негативного фінансового стану більшості підприємств, що аналізуються більш пізні періоди аналізу.

Аналіз ділової активності. Аналіз ділової активності дозволяє проаналізувати ефективність використання ресурсів підприємства, що характеризується швидкістю оборотності його фінансових ресурсів. Оцінюючи стан та динаміку дебіторської та кредиторської заборгованості слід відмітити вплив сезонності.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства характеризує структуру джерел фінансування, ступінь фінансової стійкості та незалежність від зовнішніх джерел фінансування.

При визначенні структури капіталу підприємство має можливість обрати один з трьох варіантів:

- коефіцієнт автономії (платоспроможності, концентрації власного капіталу);
- коефіцієнт фінансування;
- відношення залученого капіталу до всього капіталу (разом з коефіцієнтом автономії складає 1).

Очевидно, що у підприємства з високою часткою власного капіталу кредитори вкладають кошти з більшою охотою, оскільки такі підприємства характеризуються суттєвою фінансовою незалежністю і, відповідно, з більшою вірогідністю можуть погасити свої борги за рахунок власних коштів. Слід зазначити, що в повній мірі фінансово незалежних компаній не існує. Крім того, в різних країнах трактування ступеню фінансової залежності значно відрізняється один від одного.

Так, за даними Організації економічного співробітництва і розвитку (Organization for Economic Cooperation and Development, OECD) доля залучених

коштів в загальній сумі джерел складає в середньому в Японії – 85%, у Німеччині – 64%, у США – 55% [30, с.327].

Слід відмітити, що у перелічених країнах інвестиційні потоки мають різну природу; наприклад, у США основний потік фінансових ресурсів поступає від населення (наприклад, через взаємні фонди), в Японії – від банків. Тому високе значення коефіцієнта фінансової залежності свідчить про ступінь довіри до корпорації з боку банків, а значить про її фінансову надійність.

І, навпаки, низьке значення показника для японської корпорації свідчить про нездатність отримати кредити в банку, що є певним застереженням для інвесторів і кредиторів.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні кошти, а яка капіталізована. Значення показника може суттєво варіювати, в залежності від структури капіталу і галузевої приналежності підприємства.

Здійснимо розрахунок зазначених показників для досліджуваного підприємства (табл. 3.3.).

Таблиця 3.3.

Аналіз платоспроможності ДП „Чортківлісгосп”

Показники	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	0,43	0,38	0,51
Коефіцієнт фінансування	1,35	1,62	0,97
Коефіцієнт фінансової залежності	2,35	2,62	1,97
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,74	0,46	0,77
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	1,00	0,75	0,75

Якщо, взяти до уваги отримані результати, то слід наголосити, що коефіцієнт платоспроможності у 2011 році порівняно із 2010 роком зменшився до 0,38. Це означає, що зацікавленість установою з боку кредитних установ є низькою. Проте у 2012 році цей показник збільшився до 0,51, тобто на даний

час ризик кредиторів буде зведено до мінімуму. Така сама ситуація склалась із показником фінансування, а саме у 2011 році по відношенню до 2010 року він збільшився і становив 1,62. Це говорить нам про те, що об'єм позикового капіталу даного підприємства є вищим над власним капіталом, інакше відбулося зниження фінансової стійкості. Однак у 2012 році, як показують дані він становив 0,97, що свідчить про надійну фінансову стійкість. Якщо взяти до уваги показники фінансової залежності за 2010-2012 роки, то необхідно констатувати той факт, що підприємство само себе не фінансує в повній мірі, тобто в діяльності використовуються позиковий капітал. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами, який був на рівні 0,74, 0,46 і 0,77 відповідно за досліджуваний період, доводить нам, що дане підприємство забезпечене власними оборотними коштами. Нарешті, останній показник маневреності власного капіталу доводить, що приблизно у 2012 році 75% власних коштів використовується для фінансування поточної діяльності.

Аналіз ліквідності підприємства є тією частиною аналізу результативності діяльності підприємства, яка виконується більшістю комерційних банків, а також самими підприємствами, зокрема при встановленні умов розрахункових операцій зі своїми покупцями. Безумовно, рішення, як правило, приймається під впливом ряду факторів. Проте, приймаючи рішення про можливість, доцільність і умови кредитування, банк повинен головним чином виявити наявність потенційної здатності позичальника повернути отриману позику у відповідності з обумовленими термінами. Це можливо лише за умови стійкості фінансового стану позичальника та стабільності грошових надходжень за реалізовану продукцію.

Аналіз ліквідності здійснюється шляхом розрахунку наступних коефіцієнтів: коефіцієнт покриття; коефіцієнт швидкої ліквідності; коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Коефіцієнт покриття є відносним показником, що характеризує потенційну можливість підприємства оплатити свої короткострокові зобов'язання шляхом реалізації всіх оборотних активів.

Для кредитуючого банку найкраще, якщо коефіцієнт поточної ліквідності (покриття) буде вищим ніж 1,5. Проте у партнерів підприємства по договірним відношенням та ймовірних інвесторів високий рівень вказаного показника може викликати зовсім іншу реакцію. Високе значення коефіцієнту покриття може бути пов'язане з наявністю на підприємстві наднормативних запасів, низькою оборотністю товарно-матеріальних запасів, великою матеріалоємністю виробництва.

Крім того, при розрахунку коефіцієнту покриття, необхідно враховувати ряд особливостей, а саме:

- чисельник коефіцієнту включає оцінку запасів і дебіторської заборгованості, яка може варіювати в залежності від методів оцінки.

- коефіцієнт тісно пов'язаний з рівнем ефективності роботи підприємства по відношенню до управління запасами. Деякі компанії за рахунок високої культури організації технологічного процесу, наприклад, шляхом впровадження системи поставки сировини і матеріалів „точно в термін” (just-in-time), можуть суттєво скорочувати значення коефіцієнту не завдаючи шкоди фінансовому стану підприємства.

Коефіцієнт швидкої ліквідності аналогічний коефіцієнту покриття за виключенням того, що оборотні активи не включають товарно-матеріальні запаси, оскільки існує вірогідність появи ускладнень при їх реалізації, а також у зв'язку з тим, що кошти, отримані від примусової реалізації виробничих запасів можуть бути суттєво нижчими, ніж витрати по їх придбанню. Зокрема, згідно даних американських вчених в умовах ринкової економіки достатньо типовою є ситуація, коли при ліквідації підприємства отримують 40 і менше відсотків від облікової вартості запасів. Аналізуючи динаміку показника, необхідно звертати увагу на фактори, які обумовили його зміну. Так, якщо ріст коефіцієнту був пов'язаних в основному з ростом невиправданої дебіторської заборгованості, то звичайно цей ріст не має позитивного значення.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності є найбільш жорстким критерієм ліквідності і показує, яка частина короткострокових позикових зобов'язань

може бути при необхідності погашена негайно за рахунок грошових коштів, що є в наявності. При розрахунку показника слід звернути увагу на те, що мінливість величини грошових коштів викликана можливістю їх використання у термінових проектах, а також тим, що в балансі їх сума відображена на конкретну дату, залишаючи поза увагою їх динаміку на протязі періоду.

Кожне підприємства, маючи набір критеріїв може визначити на які умови воно може претендувати. Розглянемо, як приклад, систему оцінки аналізу кредитоспроможності позичальника на основі рейтингу R [30, с.513]. Рейтинг R являє собою певну штучну конструкцію, яка включає в себе інформацію про поточний стан ліквідності і фінансової стійкості клієнта, яка формується на основі трьох економічних показників:

- коефіцієнт поточної ліквідності;
- коефіцієнт швидкої ліквідності;
- коефіцієнт автономії.

Розрахуємо показники ліквідності для досліджуваного підприємства (табл.. 3.4.).

Таблиця 3.4.

Аналіз ліквідності ДП „Чортківлісгосп”

Показники	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Коефіцієнт покриття	1,74	1,46	1,77
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,16	0,53	0,92
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,012	0,021	0,104

Із проведених розрахунків видно, що підприємство повністю могло погасити свої боргові зобов'язання в усіх досліджених періодах, оскільки значення показника покриття коливається від 1,46 до 1,77. Коефіцієнт швидкої ліквідності показує, що дане підприємство у 2010 та 2011 роках не в повній мірі могло б погасити свої зобов'язання при умові своєчасного проведення розрахунків з дебіторами, проте у 2012 році ця здатність покращилася про що свідчить показник 0,92. Здатність погасити найбільш термінові зобов'язання у

2010 та 2011 роках була низькою, однак у 2012 році досліджуване підприємство повністю здатне їх погасити.

Отже, критичний аналіз методики визначення результативності роботи підприємства на базі системи показників, дослідження їх економічного змісту та практичного значення дозволяє зробити висновок, що їх використання можливе лише за умов комплексного підходу до прийомів аналізу. Оскільки спроба механічного розрахунку набору показників не дозволяє виявити причини відхилень та пояснити природу їх виникнення. Так як в процесі функціонування підприємства величина активів та їх структура постійно змінюються, загальне уявлення про динаміку цих змін можна отримати за допомогою вертикального і горизонтального аналізу звітності, що в поєднанні з сукупністю коефіцієнтів дає повну картину ефективності роботи господарюючого суб'єкта.

3.3. Організація аудиту фінансових результатів підприємства

Кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства – це балансовий прибуток або збиток, які є алгебраїчною сумою результатів від реалізації продукції, робіт і послуг, іншої реалізації, доходів і витрат від позареалізаційних операцій тощо.

Фінансові результати діяльності підприємства характеризують також показники виручки (валового доходу) від реалізації продукції, податку на додану вартість.

Виручка від реалізації продукції характеризує завершення виробничого циклу на підприємстві, повернення авансованих на виробництво коштів підприємства у готівку і початок нового витка в обігу коштів. Після вирахування з виручки від реалізації продукції суми податку на додану вартість і витрат на виробництво реалізованої продукції матимемо чистий результат (прибуток або збиток) від реалізації.

Показники фінансових результатів характеризують абсолютну ефективність господарювання на підприємстві. Разом з абсолютною оцінкою розраховують також відносні показники ефективності господарювання – показники рентабельності. Відношення балансового прибутку до середньої вартості основних засобів і оборотних коштів визначає загальну рентабельність підприємства.

Рентабельність виробництва продукції розраховується як відношення прибутку від реалізації продукції до виручки від реалізації продукції. Розраховують також інші показники рентабельності, змінюючи чисельник і знаменник загальної формули розрахунку рентабельності у вигляді відношення прибутку до витрат (або ресурсів) або до різних показників продукції.

В умовах ринкової економіки основу економічного розвитку підприємства становить прибуток. Показник прибутку став важливим для оцінки виробничої і фінансової діяльності підприємства як самостійного товаровиробника. Прибуток є основним показником ефективності роботи підприємства, джерелом його діяльності. Зростання прибутку створює фінансову основу для самофінансування діяльності підприємства, здійснення розширеного відтворення і задоволення зростаючих соціальних і матеріальних потреб трудових колективів. За рахунок прибутку виконуються також зобов'язання підприємства перед бюджетом, банками та іншими контрагентами. Тому при аудиті прибутку вивчаються як фактори формування, так і розподілу його.

Завданнями аудиту фінансових результатів є: оцінка динаміки показників формування прибутку, обґрунтованості фактичної величини утворення і розподілу прибутку; виявлення і вплив різних факторів на величину прибутку; оцінка можливих резервів подальшого зростання прибутку на основі оптимізації обсягів виробництва і витрат.

Аудит фінансових результатів включає кілька етапів.

Перший етап, це визначення прибутку від реалізації товарної продукції (робіт, послуг). Прибуток від реалізації продукції та іншої реалізації

визначається як різниця між виручкою від реалізації у діючих цінах без податку на додану вартість і витратами на виробництво і реалізацію продукції та матеріальних цінностей. У собівартість продукції при визначенні прибутку включають: матеріальні витрати; амортизаційні відрахування на повне відновлення основних засобів; витрати на оплату праці, включаючи преміювання не лише робітників, а й керівників, спеціалістів та інших службовців за виробничі результати (витрати на оплату праці нормуються у міру зростання обсягу виробництва або інших показників діяльності підприємства); відрахування на державне соціальне страхування, відрахування з обов'язкового медичного страхування, платежі з обов'язкового страхування майна; сплату відсотків за короткострокові кредити банку, крім відсотків за прострочені позики; витрати з усіх видів ремонтів та інші витрати на виробництво і реалізацію продукції.

У собівартість продукції не включаються такі виплати у грошовій і натуральній формах: матеріальна допомога, виплати за підсумками роботи за рік; оплата додаткових відпусток, що надаються за рішенням трудового колективу, розмір яких не передбачений законодавством; одноразові допомоги працівникам, які виходять на пенсію; доходи (дивіденди, відсотки), що сплачуються по акціях трудового колективу і внесках членів трудового колективу у майно підприємства, а також інші виплати за рахунок прибутку, що залишився у розпорядженні підприємства.

Другий етап. Визначення суми балансового прибутку. Балансовий прибуток – це сума прибутку від реалізації продукції та іншої реалізації й доходів від позареалізаційних операцій, зменшена на суму витрат по цих операціях. До складу доходів (витрат) від позареалізаційних операцій включають: доходи, отримані від участі у спільних підприємствах; від здавання майна в оренду; дивіденди по акціях, облігаціях та інших цінних паперах, які належать підприємству; суми, одержані у вигляді економічних санкцій і відшкодування збитків; інші витрати і доходи від операцій, що безпосередньо не пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції.

При цьому суми, внесені до бюджету у вигляді санкцій відповідно до законодавства, відносяться за рахунок прибутку, що залишився у розпорядженні підприємства. До зазначених санкцій належать внески до бюджету прибутку, одержаного внаслідок порушення державної дисципліни цін, недодержання стандартів і технічних умов, штрафів у розмірі незаконно отриманого прибутку, а також суми фінансових санкцій, утриманих податковими службами, суми пені за несвоєчасну сплату платежів до бюджету та інші види санкцій.

Ключовим питанням аудиту є визначення показників, що характеризують формування загальної суми балансового прибутку. Аудитор насамперед має оцінити вплив прогресивних факторів формування прибутку – зниження собівартості продукції, підвищення якості і поліпшення асортименту продукції. Виявляються також фактори, які не є заслугою підприємства, – завищення цін, тарифів, порушення встановлених стандартів тощо.

Третій етап. Визначення величини балансового прибутку, який підлягає оподаткуванню. Балансовий прибуток при цьому коригується таким чином: збільшується (зменшується) на суму перевищення (зниження) витрат на оплату праці персоналу підприємства, зайнятого в основній діяльності, у складі собівартості реалізованої продукції порівняно з їх нормативною величиною; зменшення на суму рентних платежів, що вносяться до бюджету із прибутку в установленому порядку; зменшення на суму дивідендів, отриманих по акціях, облігаціях та інших цінних паперах, які належать підприємству; зменшення на суму доходу, одержаного від пайової участі у спільних підприємствах. Крім того, суми, внесені до бюджету у вигляді санкцій відповідно до законодавства за рахунок прибутку, залишеного у розпорядженні підприємства, при оподаткуванні виключаються із складу витрат від позареалізаційних операцій.

Четвертий етап полягає у визначенні величини податку на прибуток (доход), що належить сплаті до бюджету. Аудитор користується нормативними документами щодо оподаткування, а також пільгами, які надаються суб'єктам підприємницької діяльності при обчисленні податків. Зокрема, це

законодавство з оподаткування прибутку (доходу), податок на додану вартість та інші обов'язкові податки і платежі до республіканського і місцевого бюджетів, а також нормативні документи з цих питань, видані Міністерством фінансів України.

Об'єктом оподаткування є прибуток, який визначається зменшенням валового доходу звітного періоду на суму валових витрат та частини амортизації.

Валовий дохід – загальна сума доходів платника податку від усіх видів діяльності.

Валові витрати виробництва і обігу платника податку – це компенсація вартості товарів (робіт, послуг), які придбані або виготовлені для подальшого використання їх у власній господарській діяльності.

Амортизація основних фондів і нематеріальних активів – поступове віднесення витрат на відновлення їх, спрямованих на зменшення прибутку у межах норм амортизаційних відрахувань, встановлених податковим законодавством.

П'ятий етап. Визначення і розподіл чистого прибутку, що залишився у розпорядженні підприємства. Чистий прибуток підприємства визначається аудитором як різниця між балансовим прибутком, який оподатковується, і величиною податків з урахуванням пільг. Напрями використання чистого прибутку визначаються підприємством самостійно.

Державний вплив на вибір напрямів використання чистого прибутку здійснюється через податки, податкові пільги, а також економічні санкції.

У випадках, передбачених законодавчими актами або статутом підприємства, частина чистого прибутку передається у власність членів трудового колективу підприємства. Розмір цього прибутку і порядок його розподілу визначаються радою (правлінням) підприємства. Сума прибутку, що належить члену колективу, утворює його внесок до фондів підприємства.

Узагальнюючу характеристику діяльності підприємства в умовах ринкової економіки аудитор визначає за величиною чистого прибутку і

фінансовим станом. Важливо не тільки отримати якнайбільший прибуток, а й використати прибуток, що залишився у розпорядженні підприємства, для оптимального співвідношення темпів науково-технічного, виробничого й соціального розширеного відтворення. У динаміці темпів зростання власних коштів підприємства виявляються успіхи або недоліки розвитку підприємства.

Для оцінки загального рівня і динаміки фінансових результатів діяльності за даними звітнього балансу підприємства аудитор складає аналітичну таблицю (табл. 3.5.).

Таблиця 3.5.

Аудит загальних показників фінансових результатів

ДП „Чортківлігосп” за 2010-2012 рр.*

(тис. грн.)

Показник	2010 рік			2011 рік			2012 рік		
	За минулий період	За звітний період	У % до базових показників	За минулий період	За звітний період	У % до базових показників	За минулий період	За звітний період	У % до базових показників
Виручка від реалізації продукції (робіт, послуг) без податку на додану вартість	11578	14926	129	14926	23019	154	23019	20862	91
Витрати на виробництво реалізованої продукції	8902	10508	118	10508	16247	154	16247	13483	83
Прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг)	2676	4418	165	4418	6772	153	6772	7379	109
Результат від іншої реалізації	5839	7343	126	7343	13682	186	13682	12021	88
Сальдо доходів і витрат від поза-реалізаційних операцій	8422	11571	137	11571	19893	172	19893	18982	95
Балансовий прибуток	93	190	204	190	160	84	160	418	261
Чистий прибуток, що залишився у розпорядженні підприємства	92	98	107	98	100	102	100	105	105

*складено автором за даними додатку Е

Подані в таблиці 3.5. дані дають змогу аудитору зробити висновок, що підприємство у своїй діяльності має високі позитивні показники. Так, порівнюючи результати фінансової діяльності підприємства за 2010-2012 роки, аудитор встановлює, що виручка від реалізації продукції у 2010 та 2011 році збільшилась на 29% і 54% відповідно, проте у 2012 році вона зменшилась на 9%. Зростання витрат на виробництво цієї продукції у 2010 та 2011 році збільшилась на 18% і 54%, а у 2012 році – зменшилась 17%, що дало змогу збільшити прибуток від реалізації продукції на 65% у 2010 році та на 53% у 2011 році, тоді як у 2012 році лише на 9%. Таким чином, прибуток значно зріс за досліджуваний період завдяки зниженню витрат на виробництво цієї продукції.

Висновки до розділу 3

Проведене дослідження дало змогу зробити такі висновки.

Будуючи власну систему аналізу фінансової звітності важливо, враховуючи корисний світовий досвід, акцентувати увагу на потребах та особливостях сучасної національної системи. Оскільки широко розповсюджені західні розробки не дозволяють задовольнити потреби вітчизняної практики, так як не відображають особливостей економічних процесів.

В світовій практиці існує два підходи до проведення аналізу: управлінський і фінансовий, які мають свої цілі та інструменти. Проте кожен з них використовується як для ефективного контролю за виробництвом і фінансовим станом фірми, так і для вироблення і прийняття рішень.

Удосконалення Національних стандартів бухгалтерського обліку вимагає перегляду методики аналізу результативності роботи підприємств, оскільки передбачає більш вільний в порівнянні з попередньою практикою вибір методології.

Критичний аналіз методики визначення результативності роботи підприємства на базі системи фінансових показників, дослідження їх економічного змісту та практичного значення дозволяє зробити висновок, що

їх використання можливе лише за умов комплексного підходу до прийомів аналізу. Оскільки спроба механічного розрахунку набору показників не дозволяє виявити причини відхилень та пояснити природу їх виникнення. Так як в процесі функціонування підприємства величина активів та їх структура постійно змінюються, загальне уявлення про динаміку цих змін можна отримати за допомогою вертикального і горизонтального аналізу звітності, що в поєднанні з сукупністю коефіцієнтів дає повну картину ефективності роботи господарюючого суб'єкта.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі наведено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення науково-практичної задачі, що полягає у розробці методологічних та практичних рекомендацій з удосконалення обліку і аудиту формування фінансових результатів.

Проведене дослідження дало змогу зробити наступні висновки:

Визначено сутність фінансових результатів як різниці між доходами і витратами або як приріст (зменшення) власного капіталу підприємства, створений в процесі підприємницької діяльності за звітний період за виключенням зміни капіталу за рахунок внесків або вилучення власниками.

Вивчення фінансових результатів як об'єкту обліку та аудиту невід'ємно від доходів та витрат в розрізі видів діяльності дозволяє більш раціонально використовувати облікову та аналітичну інформацію для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Визначено доцільність відображення на рахунку 70 „Доходи від реалізації”, а також при складанні звіту про фінансові результати – чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за виключенням непрямих податків. Це дозволить підвищити аналітичність інформації, позбавить необхідності додаткових розрахунків при визначенні прибутку (збитку) від операційної діяльності.

Основою для диференціації доходів, витрат і фінансових результатів господарюючого суб'єкта є види діяльності. Внесено пропозиції щодо уточнення класифікації доходів, витрат і фінансових результатів за видами діяльності: операційна, фінансова, інвестиційна, надзвичайні події, що дасть змогу підвищити дієвість та оперативність фінансового і управлінського обліку.

Підвищення ефективності діяльності господарюючих суб'єктів залежить від удосконалення інформаційного забезпечення управлінських функцій на базі сучасних програмних продуктів. В умовах використання комп'ютерної техніки найбільш ефективним з погляду розробки, впровадження і подальшого

розвитку є формування загальної бази даних для всіх функціональних підсистем (облікової, управлінської, аналітичної, планової) і спеціалізованої для кожної.

У світовій практиці існує два підходи до проведення аналізу: управлінський і фінансовий, які мають свої цілі та інструменти. Проте кожен з них використовується як для ефективного контролю за виробництвом і фінансовим станом підприємства, так і для вироблення і прийняття рішень.

В сучасних умовах керівництво підприємств потребує глибокої аналітичної інформації про критичні об'єми продаж та рентабельність окремих видів продукції. Таку інформацію може дати наведена методика проведення комплексного аналізу рентабельності продукції. Вона базується на системі показників, що дають змогу оцінити ефективність виробництва та продажу кожного виду продукції, виявити найбільш привабливу продукцію для підприємства, слабкі місця у збутовій політиці, визначити шляхи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антология экономической классики. Предисловие И.А.Столярова. – М.: МП "ЭКОНОВ", "КЛЮЧ", 1993. – 475 с.
2. Бабин І.М. Використання інформації оперативного контролю у системі управління підприємством / І.М. Бабин // Вісник Національного університету „Львівська політехніка. – Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка, 2007. – № 576. – С. 367–373.
3. Бабо А. Прибыль / А. Бабо. – М.: Издательская группа Прогресс и Универс, 1993. – 176 с.
4. Білуха М. Електронні документи у бухгалтерському обліку / М.Т. Білуха // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 9. - С. 3–5.
5. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік / Ф.Ф. Бутинець, Л.В. Чижевська, С.Л. Береза. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 672 с.
6. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: [Підручник для студентів вузів спец-ті 7.050106 „Облік і аудит”] / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 640с.
7. Бухгалтерський облік у галузях економіки : [підручник] / [Захожай В. Б., Базась М. Ф., Матюха М. М., Базась В. М.] ; за ред. В. Б. Захожай, М. Ф. Базася. – К. : МАУП, 2005. – 968 с.
8. Бухгалтерський управлінський облік. Навчальний посібник для студентів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит”/ Ф.Ф.Бутинець, Л.В. Чижевська, Н.В.Герасимчук. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 448с.
9. Бухгалтерський фінансовий облік: Підруч. для студ. спец. “Облік і аудит” вищ. навч. закл. /За ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. – 5-те вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП “Рута”, 2003. - 726 с.
10. Верига Ю.А. Еккаунтинг ефективності вкладення капіталу в торговельну сферу. Теоретичні аспекти системи еккаунтингу: [монографія] / Ю.А. Верига, С.М. Деньга. – Полтава: ПУСКУ, 2002. – Ч. 1. – 355 с.

11. Власова Н.О. Ефективність формування фінансових результатів підприємств роздрібної торгівлі: монографія / Н.О. Власова, І.Ю. Мелушова. – Харків: Харківський державний університет харчування і торгівлі, 2008. – 259 с.
12. Власюк Г.В. Проблеми та напрями вдосконалення обліку фінансових результатів / Г.В.Власюк // Держава та регіони. – 2009. - №6. – С.60–64.
13. Гаращенко О.В. Історичний розвиток і формування поглядів щодо бухгалтерського обліку фінансових результатів, їх зв'язок із сучасністю / О.В. Гаращенко // Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. Збірник наукових праць. Економіка. – Вип. 3(22) – Рівне: УДУВГП, 2003. – С. 9 – 16.
14. Гнилицкая Л. Проблемы внедрения управленческого учета на предприятиях Украины / Л. Гнилицкая // Бухгалтерский учет и аудит. – 2001. – № 9. – С. 39- 42.
15. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : моногр. / С. Ф. Голов. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.
16. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами / С.Ф. Голов, В.М.Костюченко .-К.: Екаунтінг, 2000. - 384 с.
17. Голов С.Ф. Управленческий учет как фактор повышения качества корпоративного управления / Голов С.Ф.// Вестник бухгалтера и аудитора Украины. – 2003. – №20. – С. 4-10.
18. Голов С.Ф. Управлінський облік: підручник / С.Ф. Голов. – К.: Лібра, 2003. – 704 с.
19. Головка Т.В. Методика аналізу фінансової звітності підприємства / Т.В. Головка. – К. : Компас, 2000. - 32с.
20. Гринавцева О.В. Облік і аудит готової продукції та її фінансових результатів від реалізації (на прикладі малих металопереробних підприємств України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец.

08.06.04 – “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)” [Електронний ресурс] / О.В. Гринавцева. – К., 2005. – 19 с.

21. Гуцаленко Л. В. Критерії формування інформації у фінансовій звітності / Л. В. Гуцаленко // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: традиції, проблеми, перспективи: тез. доп. учасників V наук. конф., присвяченої пам'яті д.е.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Олексія Сергійовича Бородкіна (15.03.1930 – 14.03.2002). – К. : ДАСОА, 2007. – 277 с.

22. Дерій В. Місце рахунків витрат і доходів підприємств у планах рахунків бухгалтерського обліку / В. Дерій // Галицький економічний вісник. – 2011. – №1 (30). – С.133-143.

23. Загородній А.Г. Облік і аудит: Термінологічний словник / Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Партин Г.О. – Львів: “Центр Європи”, 2002. – 671 с.

24. Задорожній З. Облік інших витрат і доходів звичайної діяльності / З.Задорожній // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. - №6.

25. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 р. № 996–XIV // Право. Податки. Консультації. Збірник систематизованого законодавства. – 2007. – № 1. – С. 6–11.

26. Іваненко В.М. Курс економічного аналізу: навч.-метод. посібник для самост. вивч. Дисц / В.М.Іваненко. - К.: КНЕУ, 2000. – 263с.

27. Ільяшенко С. Як боротися зі збитками. Перші кроки./ С.Ільяшенко // Все про бухгалтерський облік. - 2002. - №86(753).

28. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства фінансів України від 9 грудня 2002 року №1012. Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291.

29. Кирейцев Г. Г. Глобализации экономики и унификация методологии бухгалтерского учета : науч. докл / Г. Г. Кирейцев . – Изд. 2-е, пераб. и доп. – Житомир : ЖГТЕУ, 2008. – 76 с.

30. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В.В.Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560 с.

31. Ковальчук В.М. Економічна теорія в еволюційному аспекті: Навч. посібник / В.М.Ковальчук, М.І.Сарай. – Тернопіль: ТАНГ – “Астон”, 2001. – 288с.

32. Кондраков Н.П. Бухгалтерский учёт: Учебное пособие / Н.П. Кондраков. – [4-е изд. перераб. и доп.]. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 640 с.

33. Коробков М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посібник / М.Я.Коробков. – К. : Знання, 2000. – 378с.

34. Кужельний М.В. Теорія бухгалтерського обліку: [підручник] / М.В. Кужельний, В.Г. Лінник. – К.: КНЕУ, 2001. – 334 с.

35. Кулішов В.В. Погашение отложенных налоговых активов и обязательств по объектам основных средств / Кулішов В.В.// Бухгалтерский учет. – 2004. – №8. – С.5 – 9.

36. Кучеренко Т. Формування показника чистого прибутку у звіті про фінансові результати./ Т.Кучеренко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. - № 2, с. 36 – 38.

37. Кучерова С.О. Покращення інформаційного забезпечення визначення фінансових результатів та відображення їх у звітності / С.О. Кучерова //Наука й економіка. – 2009. – №4. – С.175–178.

38. Лайко П.А. Фінанси АПК: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Лайко П.А., Ляшенко Ю.І. – К.: ДІЯ, 2000. – 225с.

39. Лебедзевич Я.В. Основні тенденції визначення фінансового результату: історичний аспект / Я.В. Лебедзевич // Вісник Житомирського індустріально-технологічного інституту. Економічні науки.- № 9.- Житомир, 1999. – С.64-72.

40. Лебедзевич Я.В. Фінансові результати та їх контроль в системі бухгалтерського обліку: методологія і практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” / Я.В. Лебедзевич. - К., 2002. – 20 с.

41. Лень В. С. Бухгалтерський облік у галузях економіки: [навч. посіб.] / Лень В. С., Гливенко В. В. – К. : Знання-Прес, 2005. – 491 с.

42. Лишиленко О. В. Фінансовий облік: [підручник] / О. В. Лишиленко. – [2-ге вид., перероб. і доп.] – Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури», 2008. – 556с.

43. Лишиленко О.В. Теорія бухгалтерського обліку: [навчальний посібник] / О.В. Лишиленко. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 215 с.

44. Ломонос-Чанкселіяні М. В. Облік і контроль доходів і результатів діяльності підприємств харчової промисловості : дис. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / Ломонос-Чанкселіяні Марини Василівни. – К., 2006. – 208 с.

45. Лучко М.Р. Історія обліку: Світ та Україна, погляд крізь роки / М.Р. Лучко, М.Я. Остапюк. - Тернопіль: Зорепад,1998.-151 с.

46. Мельник Н. Г. Особливості розвитку бухгалтерського обліку в умовах глобалізації / Н. Г. Мельник, Н. М. Михайлишин // Зб. наук. праць; за ред. М. І. Бахмата. – Кам’янець-Подільський, 2009. – С. 218.

47. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / [пер. з англ. за ред. С.Ф. Голова]. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 1998. – 736 с.

48. Мних Е.В. Економічний аналіз. Навчальний посібник / Е.В.Мних, І.Д.Ференц. – Львів. : Армія України, 2000.- 144с.

49. Моссаковський В. Про перспективи подальшого розвитку бухгалтерського обліку в Україні / В. Моссаковський // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003.- № 6. – С.10-20.

50. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження / С.В. Мочерний. – Львів.: Світ, 2001. – 464с.

51. Мочерний С.В. Політична економія: навч. посібник / С.В. Мочерний. – К.: Знання-Прес, 2002. – 687 с.
52. Нападовська Л.В. Управлінський облік: підручник / Л.В.Нападовська. – К.,2006. – 544с.
53. Нападовська Л.В. Управлінський облік: монографія / Л.В. Нападовська. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 450 с.
54. Нашкерська Г. В. Фінансовий облік: [навчальний посібник] / Г. В. Нашкерська. – К. : Кондор, 2009 – 503 с.
55. Нестеренко Ж. К. Бухгалтерський облік промислових підприємств : [навчальний посібник] / Ж. К. Нестеренко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 311 с.
56. Новий тлумачний словник української мови: У трьох том. / Уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. – К: Аконіт, 2001. Том 3. – 864 с.2.
57. Основи економічної теорії. Політекономічний аспект: Підручник / За ред. Г.Н. Климка, В.П.Нестеренка. – К.: Вища школа – Знання ,1999. – 743 с.
58. Островська О. Оцінка фінансового стану підприємств в умовах стандартизації фінансової звітності / О.Островська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – №2. – С.28-35.
59. Панасюк В.М. Податковий облік: навч. посібник / В.М. Панасюк, Є.К. Ковальчук, С.В. Бобрівець. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. - 260с.
60. Пантелєв В.П. Словник бухгалтера та аудитора / В.П. Пантелєв, О.С. Сніжко. – К.: ДП “Інформ.-аналіт. агенство”, 2009. – 239 с.
61. Пипко В.А. Настольная книга бухгалтера и аудитора / В.А. Пипко, Л.Н. Булавина. – [2-е изд., доп.]. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 592с.
62. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99р. № 91.
63. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI.

64. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затв. наказом МФУ від 31.12.99 р. № 318. // Бухгалтерський облік і аудит. – 1999. – №12. – С. 40-42.

65. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати”. Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318.

66. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток»: наказ Міністерства фінансів України від 28.12.200 за №353. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 20.01.2001 за №47/5238 (зі змінами і доповненнями).

67. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 “Баланс”. Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87.

68. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 20 “Консолідована фінансова звітність”. Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30 липня 1999 р. № 176.

69. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 “Вплив змін валютних курсів”. Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 10 серпня 2000 р. № 193.

70. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 “Звіт про фінансові результати”, затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87 // Право. Податки. Консультації. Збірник систематизованого законодавства. – 2008. – № 1. – С. 85–90.

71. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 “Звіт про рух грошових коштів”. Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87.

72. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану України від 26.01.2001р. № 49/121.

73. Посібник з оцінки бізнесу в Україні. Навч.посіб. для вищ. навч. зал. /За ред. Я.І. Маркуса. – К.: Міленіум, 2002. – 320с.

74. Посібник з переходу на нову систему бухгалтерського обліку. Рекомендовано Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку та Федерацією професійних бухгалтерів і аудиторів України. – К.: «Преса України», 2000. – 301с.

75. Пушкар М.С. Фінансовий облік: Підручник / М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 628 с.

76. Пушкар М.С. Управлінський облік / М.С. Пушкар. – Тернопіль: Поліграфіст, 1995. – 164с.

77. Райс Э. Бухгалтерский учет и отчетность без проблем / Пер. с англ. – М.: ИНФРА –М, 1997. – 242с.

78. Савченко Л. Аналіз причин і способів викривлення фінансового результату / Л. Савченко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. - 2006. – № 2. – С.90–98.

79. Сажина М.А. Основы экономической теории / М.А. Сажина, Г.О.Чибрикова. – М.: Экономика, 2005. – 452 с.

80. Скалюк Р.В. Сутність та значення фінансових результатів в системі розвитку господарської діяльності промислових підприємств / Р.В. Скалюк // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: збірник наукових праць. – Кіровоград: Кіровоградський національний технічний університет, 2010. – Випуск 18, частина 1. – С. 135-141.

81. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета / Я.В. Соколов. – М: Финансы и статистика, 2000. – 496 с.

82. Сопко В.В. Бухгалтерський облік: Навч. посібник / В.В. Сопко.- 3-тє вид., перероб. і доп.- К.:КНЕУ, 2000.-578 с.

83. Сухорукова Т. Облік доходів і витрат на підприємствах відповідно до національних стандартів/ Т. Сухорукова // Економіка, фінанси, право, 2000. - № 9.

84. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: [підручник] / Н.М. Ткаченко. – [6-е вид.]. – К.: А.С.К., 2002. – 784 с.

85. Фінансові результати підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності за січень-вересень 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

86. Хом'як Р. Л. Бухгалтерський облік та оподаткування: [Навчальний посібник] / Р. Л. Хом'як, В. І. Лемішовський. – Львів : Бухгалтерський центр «Ажур», 2008. – 1112с.

87. Червінська С.Л. Особливості визначення фінансових результатів діяльності аграрних підприємств / С.Л.Червінська // Облік і фінанси АПК. – 2006. - № 6, с. 107 – 110.

88. Червінська С.Л. Визначення та облік фінансових результатів діяльності аграрних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” / С.Л. Червінська. – К., 2006. – 20 с.

89. Чумаченко М. Управлінський облік в Україні / М.Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001р. –№ 6. – С. 43-47.

90. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: [навчальний посібник] / В.Г. Швець. – К.: Знання-Прес, 2003. – 444 с.

91. Юденко В.А. Аналіз фінансових результатів підприємства в умовах реформування бухгалтерського обліку / В.А. Юденко // Фінанси України. - 2000. - №8.- С. 97-102.

92. Янчева Л. Організація обліку фінансових результатів у системі управління підприємств ресторанного господарства / Л. Янчева, І. Чернікова, І. Гладій // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. - №5. – С. 49 – 51.